

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Український національно-визвольний рух
на Прикарпатті на першому етапі Другої
світової війни (1939–1941 рр.)**

студента IV курсу, групи СОІз-41
предметної спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія)
Лосяка Максима Володимировича
Керівник:
**Галицька-Дідух Тамара
Вячеславівна**
кандидат історичних наук, доцент
Рецензент:
Мішук Андрій Іванович
кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____
Університетська шкала: _____
Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ НА ПРИКАРПАТТІ (1939-1941 рр.)	10
2.1 Діяльність ОУН проти поляків.....	10
2.2. Діяльність пробоевих груп.....	17
РОЗДІЛ 2. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСТЬ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ	35
РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ НА ПРИКАРПАТТІ У 1939-1941 РОКАХ	54
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена потребою в глибокому осмисленні складних та малодосліджених сторінок історії українського національного руху на території Прикарпаття у 1939–1941 роках, а також пошуком ефективних шляхів формування історичної свідомості школярів засобами сучасних освітніх технологій. Дослідження діяльності Організації українських націоналістів (ОУН), зокрема її пробоевих груп та участі у міжетнічному протистоянні на території Західної України, має особливе значення в умовах сучасної війни Росії проти України. Повернення до історичних прикладів боротьби за державність дозволяє не лише зберігати національну пам'ять, а й формувати активну громадянську позицію молодого покоління.

З історіографічної точки зору, період 1939–1941 років, коли відбувалися кардинальні зміни у політичному статусі Західної України внаслідок радянської та нацистської окупацій, залишається складним для об'єктивного аналізу через наявність суперечливих оцінок, різноспрямованих ідеологічних трактувань та обмежену джерельну базу. Особливо дискусійною є діяльність ОУН щодо польського населення, що потребує виваженого, документально обґрунтованого дослідження з урахуванням міжетнічного контексту та міжнародної ситуації того часу. Осмислення цієї теми сприяє не лише глибшому розумінню національно-визвольної боротьби українців, а й переосмисленню її місця в контексті європейської історії XX століття.

У педагогічному вимірі актуальність дослідження полягає у необхідності впровадження інноваційних методів навчання історії, які відповідали б сучасним викликам освіти та сприяли формуванню ключових компетентностей учнів. Проектне навчання як одна з провідних технологій компетентнісного підходу дозволяє не лише поглибити знання з окремої історичної теми, а й розвинути навички дослідницької діяльності, критичного мислення, самостійного аналізу джерел та роботи в команді. Особливо важливим є поєднання локальної історії

з загальнонаціональним контекстом, що підвищує мотивацію учнів до вивчення минулого та зміцнює їхню ідентичність.

Поєднання історичного змісту з дидактичним аналізом проєктного навчання в межах цієї роботи є спробою об'єднати академічну науку з практикою шкільного викладання, зокрема у вивченні національно-визвольного руху на регіональному рівні. Це дозволяє поглибити методологічні засади викладання історії, сприяє формуванню критичного ставлення до історичних подій та підвищує ефективність навчального процесу завдяки залученню учнів до активної діяльності.

Таким чином, наукова новизна й актуальність теми полягає в інтеграції історичних і педагогічних підходів до дослідження національного руху на Прикарпатті у 1939–1941 роках із сучасними освітніми технологіями, що відповідає як суспільному запиту на історичну правду, так і викликам сучасної української школи.

Об'єктом дослідження є український національно-визвольний рух та навчально-виховний процес з історії України в закладах загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є особливості українського національно-визвольного руху на Прикарпатті в 1939–1941 рр. та проєктне навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів під час вивчення цієї теми.

Метою дослідження є комплексне вивчення діяльності українського національного руху на Прикарпатті в 1939–1941 роках у поєднанні з обґрунтуванням ефективності застосування проєктного навчання як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення цієї історичної теми в ЗЗСО.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати діяльність українського національно-визвольного руху на Прикарпатті (1939-1941 рр.);
- проаналізувати теоретичні засади та сутність проєктного навчання.

- розглянути метод проєктів через вивчення теми Український національно-визвольний рух на Прикарпатті на першому етапі Другої світової війни (1939-1941 рр.) на уроках історії в закладах загальної середньої освіти.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1939 по 1941 рік, що пов'язано з активною діяльністю українського національного руху на Прикарпатті в умовах зміни політичної ситуації та початку Другої світової війни. Саме цей часовий проміжок є ключовим для вивчення діяльності ОУН і пробоевих груп, а також визначення особливостей розвитку національно-визвольної боротьби в регіоні.

Територіальні межі дослідження охоплюють Прикарпаття, що включає сучасні Івано-Франківську область та прилеглі території, які в 1939–1941 роках були ареною активної діяльності українського національного руху та ОУН.

Стан наукової розробки. Дослідження українського національного руху на Прикарпатті в період 1939–1941 років є важливою темою в історіографії, яка привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Цей період характеризується складними політичними та соціальними процесами, зокрема діяльністю Організації українських націоналістів (ОУН), її протистоянням з польськими та радянськими структурами, а також формуванням пробоевих груп.

Монографія Патриляк І.К. «Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках» зосереджена на аналізі військової стратегії та тактики бандерівської фракції ОУН, що активно діяла в Західній Україні на початку 1940-х років. Патриляк дає змогу зрозуміти, як організація адаптувалася до умов війни та змінювала свої стратегії боротьби залежно від ситуації на фронті [25].

Іван Патриляк у своїй дисертації «Діяльність українського націоналістичного підпілля та повстанської армії в роки Другої світової війни» здійснив всебічний аналіз діяльності ОУН у політичному та військовому вимірах, зокрема розглянувши збройні виступи націоналістичного підпілля у вересні 1939 року, розкол ОУН у 1940–1941 роках, а також діяльність пробоевих груп [28].

Василь Ільницький у своїх працях на основі архівних документів відтворює структуру та керівний склад ОУН у регіоні, що дозволяє глибше зрозуміти організаційні аспекти діяльності націоналістичного руху.

Книга Андрухів І., Француз А. «Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки» є однією з найважливіших праць, присвячених історії Станіславщини, одного з основних центрів боротьби націоналістичних сил в Західній Україні. Автори детально розглядають процеси, що відбувалися на території області, особливості діяльності ОУН(б) та УПА, їх боротьбу з радянськими військами, німецькими окупантами та польськими збройними силами. Зокрема, в книзі порушуються питання соціально-економічного становища регіону та роль місцевого населення в національно-визвольному русі [11].

Видання Ільюшин І. «Українська повстанська армія і Армія крайова Протистояння в західній Україні (1939-1945 рр.)» дає детальний аналіз протистояння між українським націоналістичним рухом та польським підпіллям в умовах двовладдя та боротьби за територіальні й політичні впливи в Західній Україні. Ільюшин порушує питання взаємодії ОУН та УПА з іншими політичними і військовими утвореннями, зокрема Армією крайовою, що змагалася за контроль над цими територіями. Важливою частиною є також висвітлення загрози, яку становили радянські та нацистські агресори для українського населення в цьому регіоні. Дослідження діяльності ОУН також висвітлюється в інших наукових працях [17].

Попри значну кількість досліджень, питання діяльності ОУН на Прикарпатті в зазначений період залишаються актуальними, зокрема в контексті міжетнічних відносин, впливу зовнішніх факторів та внутрішньої структури організації.

Метод проєктного навчання, що базується на ідеях Джона Дьюї та Вільяма Кілпатріка, набув широкого визнання в сучасній педагогіці як ефективний засіб формування ключових компетентностей учнів. У сучасних умовах проєктне навчання розглядається як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів,

розвитку критичного мислення та формування навичок самостійної роботи. Дослідники, такі як Костянтин Баханов та Володимир Мирошніченко, розробили методичні рекомендації щодо впровадження проєктного навчання в шкільну практику, зокрема у викладанні історії [42].

Методичні розробки також акцентують увагу на використанні різноманітних форм і методів роботи, таких як аналіз історичних джерел, рольові ігри, створення історичних мап та презентацій, що сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу та розвитку дослідницьких навичок учні.

Застосування проєктного навчання у вивченні історії українського національного руху на Прикарпатті дозволяє не лише поглибити знання учнів про важливі історичні події, але й формувати в них активну громадянську позицію та розуміння значення національної ідентичності. Інтеграція історичного змісту з сучасними педагогічними технологіями, зокрема проєктним навчанням, потребує подальших досліджень та методичних розробок. Це дозволить не лише підвищити ефективність викладання історії, але й сприятиме формуванню в учнів критичного мислення, дослідницьких навичок та активної громадянської позиції.

Методи дослідження. Було застосовано комплекс методів, які дозволяють всебічно охопити складний та багатогранний характер цього періоду. Зокрема, використовувались наступні теоретичні та емпіричні методи: *аналіз науково-теоретичних джерел* – цей метод дозволяє глибше зрозуміти основні наукові підходи до вивчення національно-визвольного руху на Прикарпатті, проаналізувати роботи українських та зарубіжних істориків, що стосуються цієї теми, а також з'ясувати актуальні дискусії в сучасній історіографії; *порівняльно-історичний метод* – застосований для вивчення розвитку національно-визвольного руху на території Прикарпаття в контексті інших західноукраїнських регіонів, а також для аналізу подій, що відбувалися на тлі загальносвітових подій Другої світової війни; *аналіз документальних джерел* – використаний для дослідження листів, наказів, звітів і публікацій того часу, що відображають діяльність українських націоналістичних організацій, таких як

ОУН і УПА, а також їх взаємодію з польськими, німецькими та радянськими силами; *метод систематизації та узагальнення* – застосовувався для класифікації матеріалів, які стосуються різних аспектів національно-визвольної боротьби, з метою створення цілісного уявлення про хід подій на Прикарпатті в період з 1939 по 1941 рік; *інтерпретативний метод* – дозволяє не лише проаналізувати наявні джерела, але й осмислити їх в контексті національних інтересів, соціальних та політичних процесів того часу, а також виявити значення цих подій для подальшої боротьби за незалежність України.

У частині, присвяченій теоретичним засадам та практичному застосуванню проєктного навчання, основою стали педагогічні методи: аналіз педагогічної літератури, систематизація теоретичних положень, а також експериментальні методи для визначення ефективності проєктного навчання у процесі вивчення історії національно-визвольного руху.

Загальний підхід до дослідження ґрунтується на комплексності, що забезпечує інтеграцію історичних фактів із сучасними освітніми технологіями, що сприяє глибшому розумінню матеріалу та підвищенню пізнавальної активності учнів.

Наукова новизна полягає в:

Комплексному аналізі малодослідженого періоду національно-визвольного руху на Прикарпатті (1939-1941 рр.) з урахуванням впливу радянської та німецької окупацій, діяльності ОУН та інших націоналістичних організацій, а також соціально-політичних настроїв місцевого населення.

Виокремленні та систематизації ключових форм і методів боротьби українського національно-визвольного руху на Прикарпатті у зазначений період, включаючи підпільну діяльність, пропаганду, збройний опір та їхню регіональну специфіку.

Розробці та апробації методичних рекомендацій щодо використання методу проєктів для активізації пізнавальної діяльності учнів під час вивчення історії українського національно-визвольного руху на прикладі подій на Прикарпатті у 1939-1941 рр.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі загальноосвітніх шкіл при викладанні історії України, зокрема теми національно-визвольного руху на Прикарпатті у 1939–1941 роках. Запропоновані методичні рекомендації щодо застосування проєктного навчання сприятимуть підвищенню пізнавальної активності учнів, розвитку їх аналітичних та дослідницьких умінь.

Практичне значення також полягає у можливості впровадження інноваційних форм роботи з учнями, що дозволить зробити навчальний процес більш цікавим і результативним, а також сприятиме формуванню національної свідомості та громадянської позиції молодого покоління.

Отримані матеріали можуть бути використані педагогами, методистами та викладачами історії при підготовці уроків, організації позакласних заходів та освітніх проєктів, що базуються на активних методах навчання.

Крім того, результати дослідження можуть бути корисними для подальших наукових розвідок у галузі історії українського національного руху та педагогіки, особливо в напрямку застосування проєктного навчання для розвитку ключових компетентностей учнів.

Структура дипломної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 113 сторінок; із них 74 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ НА ПРИКАРПАТТІ (1939-1941 рр.)

2.1. Діяльність ОУН проти поляків.

До кінця літа 1939 року ОУН на Прикарпатті вже мала значну та добре організовану структуру. Організація була розподілена на кілька округів: 1. Коломийський, 2. Станіславський, 3. Стрийський, 4. Дрогобицький, 5. Самбірський, 6. Перемиський, 7. Львівський [28, с. 1].

Зважаючи на можливість арештів та очікуючи на початок німецько-польської війни, крайовий керівник ОУН на Західній Україні В. Тимчій («Лопатинський») розпочав створення антипольських повстанських загонів. 3 липня 1939 року члени ОУН почали проходити військову підготовку у спеціальних таборах, які розташовувалися в лісистих та гірських районах – від Полісся до Карпат. До кінця серпня того ж року навчання пройшло не менше ніж 967 учасників та прихильників націоналістичного руху [26, с. 29].

Наприкінці серпня 1939 року КЕ ОУН провела термінову нараду, під час якої було ухвалено рішення зібрати мобілізованих членів організації. 28 серпня о 21-й годині вони повинні були зібратися в заздалегідь визначеному місці і чекати подальших вказівок [34, с. 92]. 30 серпня польський уряд оголосив мобілізацію, однак члени ОУН, що перебували поза своїми звичними місцями проживання, уникли цього призову. Варто зазначити, що їх перехід до таємних лісових таборів уберег їх від арештів, які польська поліція почала здійснювати на початку війни [32, с. 75].

Попри лояльні заяви українських депутатів сейму та представників легальних політичних партій, у польському суспільстві поширювалась думка про масову реальну або потенційну колаборацію українців з нацистською Німеччиною. Відповідно, польська поліція, військові та парамілітарні організації розпочали терор проти українського цивільного населення, звинувачуючи його в поразках польської армії на фронті [33, с. 51].

Для захисту від польських військових підрозділів (включаючи дезертирів), поліції та агресивно налаштованої польської молоді, активісти ОУН після 10 вересня здійснювали операції з роззброєння військових і поліції, що дозволило не тільки захистити українське населення від погромів, але й здобути зброю [29, с. 28-29].

Згідно зі звітами підпільних організацій ОУН, їхні загони діяли в 11 повітах Львівського воєводства [32, с. 76]. Сутички між урядовими військами і оунівцями мали місце в таких районах, як Явірник Руський, Рясна Руська на Любачівщині, а також у Перемишлі, під час нападів повстанців на залізничні об'єкти в Верхньому Синьовидську, Підбірцях, Бориславі, Трускавці, Мразниці, Жукотині, Уричі, Ходорові та в інших місцях [35, с. 300].

Особливо запеклі бої відбувалися в Стрию та його околицях. Існують припущення, що поблизу цього міста один із повстанських загонів очолював сам керівник КЕ ОУН на ЗУЗ В. Тимчій, а серед лідерів інших повстанських груп Стрийського регіону були його дядько та двоюрідний брат, Михайло і Теодор Тимчії [28, с. 3].

Після сильного німецького бомбардування вранці 12 вересня 1939 року більшість польських військових підрозділів та поліції залишили місто, залишивши лише малу охорону біля військових складів і казарм. У ніч з 12 на 13 вересня до Стрия увійшли об'єднані повстанські відділи ОУН чисельністю 500–700 осіб, які проголосили в місті українську владу. 14 вересня польські війська, що знаходились неподалік Стрия (батальйон піхоти 49-го піхотного полку), отримали наказ повернути контроль над містом. Розпочалися інтенсивні бої на околицях, що тривали кілька днів до підходу німецьких частин [28, с. 3].

Окрім цього, одне з повстанських з'єднань (900 осіб) діяло з 12 вересня поблизу села Дуліби, що поруч зі Стриєм. Проти них були направлені регулярні військові підрозділи, поліція та озброєні члени «Народової оборони», які під час пацифікаційної операції спалили дві третини села та вбили 51 людину [15, с. 76-77].

Того ж дня, 12 вересня 1939 року, в селі Колодниця на Стрийщині було створено ще одне велике повстанське з'єднання (до 400 осіб). Повстанці роззброїли кілька польських підрозділів, захопивши 40 гвинтівок, 2 кулемети, 50 пістолетів, 1000 набоїв, 2 велосипеди, 2 вози, 4 коней та полонили 80 польських солдатів. У відповідь на ці дії, урядові війська спалили 50 будинків у Колодниці та вбили трьох місцевих жителів [34, с. 97].

Подібні сутички між повстанцями та урядовими військами також відбулися в селах Верхнє Синьовидське і Корчин, де урядові війська спалили будинки та вбили двох цивільних осіб. Жорстокі пацифікаційні акції мали місце і в інших населених пунктах, таких як Старий Самбір, села Недільна, Лужок-Горішній, Бусовисько, Спас і Терешово, де також було вбито цивільних і спалено будівлі [30, с. 389].

Аналізуючи дії націоналістів на Стрийщині, український дослідник А. Руккас зазначає: «Особливо варто відзначити скоординованість, з якою діяли члени ОУН на Стрийщині, де всі виступи відбулися в період з 11 по 13 вересня. Це може свідчити про наявність попередньо підготовленого плану повстання. Збройні загони діяли в селах, що розташовані поблизу залізниці на Бескидський перевал, створюючи тим самим загрозу польським комунікаціям (зокрема, були зафіксовані напади на потяги)» [31, с. 47].

17 і 18 вересня 1939 року збройні виступи членів ОУН відбулися в Рогатинському повіті Станіславського воєводства. За інформацією з повстанських звітів, найбільші групи діяли в селі Пуків (100 осіб) та селі Добринів (50 осіб), а менші загони – в селах Потік, Залип'є, Черче, Підгороддя, Залужжя, Липиця Нижня, Вербилівці. У цьому районі повстанці вбили 50 польських солдатів і полонили 55 офіцерів та жовнірів. Вони здобули 187 гвинтівок, 3 кулемети, 9 пістолетів і багато іншої зброї. Внаслідок боїв повстанці втратили 25 осіб убитими та пораненими [31, с. 48].

У середині вересня також мали місце збройні виступи націоналістів у селах між Калушем і Станіславом, які очолив втікач із Станіславської в'язниці, активіст ОУН В. Чижевський («Демид»). Він повідомляв, що 17 вересня близько 15-ї

години він разом з групою націоналістів прибув до села Боднарів, розташованого на шляху між Станіславом і Калушем. Тут націоналісти встановили українську владу в навколишніх селах, створивши відділ громадської охорони, озброївши його зброєю, залишеною польськими лісниками. Відділ взяв під контроль навколишні шляхи, лісові масиви та залізничну станцію в Боднарові, де були залишені польськими військами цистерни з нафтою та вагони з продовольством. Також вони роззброювали окремих жовнірів і групи дезертирів [28, с. 4].

19 вересня 1939 року вранці до села Боднарів увійшла група урядових сил, що складалася з саперів і поліцейських, чисельністю до 500 осіб. В. Чижевському вдалося встановити контакт з командиром цієї групи, «досить інтелігентним польським капітаном», який, усвідомлюючи безвихідну ситуацію (наступ радянських військ та наявність озброєних українських селян), погодився передати частину зброї націоналістам в обмін на цивільний одяг і документ, що гарантував безпечний прохід його підрозділу через українські села до румунського кордону [28, с. 4].

За неповними даними підсумкового звіту «Результати повстань на Західній Україні у вересні 1939 року», поданого КЕ ОУН на ЗУЗ, повстання охопили 183 населені пункти в 22 повітах Західної України. У акціях брали участь 7729 осіб (членів ОУН) та тисячі селян, які підтримували націоналістів. Згідно з оунівськими звітами та свідченнями очевидців, під час польських каральних експедицій було повністю знищено 10 українських сіл, а в інших селах вигоріло 280–300 українських господарств, будівель «Просвіти», кооперативів і церков. У відповідь на це повстанці спалили 4 польські колонії і знищили близько 120–150 господарств у інших польських селах та колоніях.

Повстанці втратили 160 осіб убитими і 57 пораненими, польські ж сили – 796 убитих, 37 поранених і 3610 полонених. Українське цивільне населення втратило щонайменше 84 особи, а польське – 123 особи. Трофеї, які здобули партизани, за неповними даними, включали 1 танк, 12 літаків, 7 гармат, 103 кулемети, 105 автомобілів, 184 коні, 10 возів, 2 мотоцикли, 33 велосипеди, 3 польові кухні, 3757 гвинтівок, 3445 пістолетів і десятки тисяч набоїв [31, с. 48].

На жаль, до цього часу не вдалося знайти польських статистичних даних, які б дозволили чітко визначити масштаби збройних виступів ОУН у вересні 1939 року. Тому для аналізу використовуються лише дані з української сторони та спогади, які, ймовірно, не є повністю точними.

Основною метою локальних повстань, організованих ОУН, було захоплення зброї та встановлення української влади. Взаємні вбивства цивільних осіб і спалення цілих сіл чи окремих будівель з обох сторін конфлікту розглядалися як «законна помста» за реальні чи вигадані злочини з боку опонентів.

Вересень 1939 року кардинально змінив політичну ситуацію в Центрально-Східній Європі. Для ОУН відкрилися нові стратегічні та тактичні можливості, зокрема, було започатковано майже невідомий до того часу фронт боротьби проти радянської влади [25, с. 135].

Попри те, що кілька тисяч членів ОУН покинули територію, потрапивши під контроль німецького Генерального губернаторства, а керівництво організації спочатку переживало певну розгубленість, на території УРСР залишилося кілька десятків тисяч членів та активних прихильників ОУН. За оцінками керівництва, їх кількість коливалася від 10 до 44 тисяч осіб [25, с. 136].

Оцінивши обстановку як сприятливу для початку широкомасштабної антирадянської боротьби, прихильники С. Бандери, що зібралися в Кракові на межі 1939–1940 років, розпочали підготовку до збройного повстання в Україні.

Аналіз ситуації свідчить, що члени ОУН, котрі залишилися в УРСР, досить швидко адаптувалися до радянських умов життя й навіть намагалися скористатися певними перевагами, які націоналістичному підпіллю надавала радянська західноукраїнського регіону. Зокрема, вони почали проникати в органи влади, чого не вдавалось зробити за часів польського правління. Наприклад, в Станіславській області чекісти виявили 156 оунівців у місцевих адміністраціях. Окрім того, оунівці активно вливались у комсомольські

організації, де у деяких з них майже повністю складались з молоді ОУН [28, с. 8]. Подібні випадки також фіксувалися в інших районах Західної України.

Інфільтрація націоналістів в низові адміністративні структури була спричинена повною відсутністю досвіду в організаторів нової адміністрації, які намагалися залучити до своєї роботи «класово близьких» місцевих українців.

Окрім намагань зміцнити своє становище в органах влади, націоналісти проводили масштабні збройні виступи. Використовуючи зброю, захоплену у вересні 1939 року в польських військ, оунівці здійснили низку локальних акцій у жовтні–листопаді 1939 року в Кременецькому, Вишнівецькому, Бережанському, Чортківському, Збаразькому, Стрийському та Жидачівському повітах [25, с. 139]. До 27 листопада 1939 року НКВС заарештувало 280 членів ОУН і 835 учасників повстанських загонів [8, с. 266]. Однак ці арешти не змінили ситуації. Погіршення умов життя, масові арешти та депортації на Сибір лише призвели до нових хвиль невдоволення серед населення, яке продовжувало активно протестувати.

На початку грудня 1939 року краківський осередок ОУН для координації збройного повстання відправив до УРСР спеціального кур'єра В. Глуха з інструкціями та наказами для КЕ ОУН на ЗУЗ. Бандера вимагав привести членів підпілля до повної мобілізаційної готовності, зібрати всю наявну зброю, відновити організаційну мережу, призначити низових керівників, очистити ОУН від політично ненадійних елементів і бути готовими до бойових дій [11, с. 16]. Однак кур'єр не зміг доставити листи – він потрапив у руки НКВС на кордоні. Радянські спецслужби, які отримали частину архівів польської поліції в вересні 1939 року, змогли проникнути в оунівське середовище Кракова, і один з їхніх агентів, «Відважний», допоміг НКВС дізнатися про прихід кур'єра і підготувати для нього пастку. Після арешту кур'єра чекісти дізналися про конспіративну квартиру ОУН у Львові на вулиці Лісній 5/6, де мешкав організаційний референт КЕ ОУН на ЗУЗ Б. Івашків. Протягом лютого 1940 року за спостереженням за квартирою Івашківа було заарештовано. Також

було затримано ще двох членів КЕ – В. Гасина і І. Собашека, яких арештували при спробі перетину кордону. Завдяки захопленим документам і свідченням Івашківа НКВС вдалося заарештувати ще кілька осіб з націоналістичного підпілля у Львові [34, с. 148].

Захоплення кур'єра та подальші удари по організаційній мережі загострили конфлікт між ПУНом і опозицією, яку очолював С. Бандера. Лідери ПУНу, не враховуючи думки більшості членів КЕ, наприкінці січня 1940 року видали директиву, яка наказувала низовим підрозділам ОУН утримуватись від активних дій і чекати початку війни між Німеччиною та СРСР в умовах суворої конспірації [11, с. 16].

Отже, до кінця літа 1939 року ОУН на Прикарпатті досягла значної організаційної зрілості, сформувавши округи в ключових регіонах. З початку липня 1939 року підготовка членів ОУН в таборах на Карпатах та в Поліссі дозволила значно зміцнити підпільний рух і підготуватися до активних дій проти польських сил. Польська мобілізація 30 серпня 1939 року не змогла затримати більшість членів ОУН, адже вони вже перебували в лісових таборах, що дозволило уникнути арештів та насильства з боку польської поліції. Однак терор з боку польської влади призвів до ескалації напруженості та насильства в українському середовищі. ОУН успішно реалізувала стратегію збройних виступів, зокрема у вересні 1939 року, коли велися бої в різних районах, таких як Стрий, Перемишль, Явірник Руський і інших. Повстанці зуміли захопити важливі об'єкти, зокрема залізничні станції та склади, що суттєво порушило польське транспортне сполучення. Повстання супроводжувалися значними втратами з обох сторін, включаючи численні жертви серед цивільного населення. Спалення сіл і знищення господарств стало звичною практикою як з боку повстанців, так і з боку польських військ. З початком радянської окупації ОУН змогла адаптуватися до нових умов, проникаючи в органи влади та комсомольські організації, що сприяло її зростанню й впливу на західноукраїнських теренах. Водночас, продовжувалися збройні акції та спроби зібрати сили для антирадянської боротьби.

Вересень 1939 року став переломним моментом для ОУН, оскільки відбулися значні зміни в політичному та військовому контексті, що дозволило організації розширити свої можливості для боротьби з обома окупантами. Посилення боротьби з підпіллям ОУН через арешти та тиск з боку радянських органів не змогли зупинити активність націоналістів, які продовжували здійснювати збройні акції й активно боротися за збереження організаційної мережі на західноукраїнських землях.

2.2. Діяльність пробоєвих груп.

На початку січня 1940 року С. Бандера разом з соратниками вирішив значно зміцнити мережу ОУН в Україні, надавши їй нові кадри. Для цього було сформовано ударні («пробоєві») групи з найкращих військово підготовлених та навчених до нелегальної роботи осіб. Кожна з таких груп складалася з 5 до 20 осіб і мала на меті очолити підпілля, а також створити повстанські та диверсійні загони [25, с. 142-143].

Протягом початкових місяців 1940 року було заплановано перекинути чотири пробоєві групи на Волинь, де найгостріше відчувалася потреба в організаційних кадрах [34, с. 127]. Перша група вирушила з Генерального губернаторства в середині січня 1940 року [22, с. 3] і перетнула кордон біля села Бендюга, поблизу Кристинополя [24, с. 3]. Пройшовши замерзлий Буг, 12 бійців під керівництвом С. Пшеничного повинні були через Сокальщину вирушити на Волинь для проведення організаційної роботи. Однак під час цього переходу їх помітила радянська прикордонна застава, і після короткого бою чотири націоналісти загинули, а восьмеро були захоплені в полон [14, с. 37].

Незважаючи на невдачу першої групи, керівництво ОУН не впало духом. Через кілька днів на кордон успішно перейшла інша група, яку очолював І. Климів, відомий як «Легенда». Цей підрозділ дістався до Галичини, а потім на Волинь, де замінив знищену групу С. Пшеничного [24, с. 34]. Із ним приїхало 17 керівників підпілля.

Наприкінці лютого 1940 року з Кракова в Україну вирушила група,

очолювана провідником КЕ на ЗУЗ В. Тимчієм. Разом із ним кордон перетнули організаційний референт М. Опришко («Медвідь»), референт жіноцтва З. Левицька («Зена») та референт зв'язку Т. Оленчак («Васильків»). Однак, за кілька кілометрів від кордону, поблизу села Устиянів, група потрапила в засідку військ НКВС (згідно з різними джерелами, це сталося наприкінці лютого або на початку березня 1940 року). Групу видала радянська агентура, що працювала серед оунівців у Генеральному губернаторстві. У результаті цієї зради вся група В. Тимчія загинула [34, с. 155-169].

Після цього нещасного випадку в Кракові було створено спеціальний повстанський штаб при РП, який мав координувати перекидання кадрів і забезпечення їх необхідними матеріальними ресурсами. Керівником штабу став Д. Грицай («Сірко»).

Завдяки кращій організації та ефективнішому управлінню, що забезпечував новий штаб, результативність передислокації пробоевих груп через кордон значно покращилася. Так, уже в середині березня 1940 року вдалося успішно провести через кордон відділ Л. Зацного («Вік», «Троян»), члени якого вирушили для організаційної роботи в Дрогобицьку, Львівську та Станіславську області [25, с. 145].

Нові кадри повинні були за два місяці ретельно вивчити територію, отримати чітке уявлення про наявні повстанські сили та зброю, визначити настрої місцевого населення, його ставлення до ОУН і до можливих змін в існуючій більшовицькій владі. Передбачалося, що до середини травня 1940 року крайові повстанські штаби завершать основну підготовчу роботу і будуть готові до подальших дій, очікуючи сигнал від РП для початку активних дій [12, с. 44].

В якості настанови для націоналістичного підпілля на території УРСР, повстанський штаб ОУН у Кракові в квітні 1940 року розробив «Єдиний генеральний план повстанського штабу ОУН», в якому підкреслювалося, що Україна перебуває на порозі збройного повстання, яке повинні очолити члени ОУН. У плані ставилося завдання звернути особливу увагу на захоплення

стратегічно важливих військових пунктів і промислових центрів в перші години повстання, а також створити єдиний революційний центр керівництва, організувати підготовку кадрів, провести військові навчання, розробити плани дій та забезпечити технічні потреби [28, с. 12].

Однак реальна ситуація в Україні виявилася набагато складнішою, ніж передбачали керівники ОУН(Б) у Кракові. Організація опинилася під постійним тиском радянських спецслужб. Найбільше удари були завдані в перші дні березня 1940 року по львівській організації ОУН. На початку березня чекісти затримали керівника ОУН Львівської політехніки Б.-М. Стефанюка, який під час допиту "зламався" і видав інформацію про зв'язки з ОУН Юрія Левицького. Левицький був братом Галини та Марії Левицьких, які відповідали за крайовий відділ зв'язку та виконували роль посередників між ОУН на ЗУЗ та КЕ. Завдяки їхнім арештам було розкрито головний пункт зв'язку ОУН, який розташовувався на вулиці Потоцького, 99/2 у Львові, в домі Левицьких. Галина Левицька, знаючи всі зв'язки КЕ ОУН, отруїлася через кілька годин після арешту, що завадило НКВС отримати важливу інформацію щодо роботи ліній зв'язку організації. Однак, 11 березня 1940 року, під час допиту, Стефанюк вказав на ще одну нелегальну квартиру ОУН, розташовану на вулиці Каневського, 11/1 у Львові, де мешкав провідник ОУН Львова П. Габа [34 с. 150]. Під час проведення обшуку спецслужби виявили, що в квартирі перебували референт розвідки КЕ ОУН В. Гошко, а також члени організації С. Олійник і В. Ільків. При спробі арешту вони чинили опір, у результаті чого В. Гошко та С. Олійник були вбиті, а В. Ільків, поранений, зміг втекти [28, с. 12].

Ситуація вимагала посилення конспірації та повної реорганізації підпільних структур і їхніх ліній зв'язку. У зв'язку з цим, 24 березня 1940 року, о 11 годині, у Львові, на секретній квартирі (вул. Бема, 20), відбулася важлива нарада керівників націоналістичного підпілля. За організацію та безпеку зборів відповідав керівник юнацтва ОУН І. Максимів («Вечірній»). Під час цієї зустрічі, в якій взяли участь вісім осіб, було відновлено діяльність Крайової екізекутиви. До її складу увійшли: О. Грицак – керівник, С.

Новицький – заступник керівника та військовий референт, С. Ніклевич – організаційний референт, Д. Мирон – референт з пропаганди та юнацтва, О. Максимів – господарчий референт, О. Мацілінський – референт з розвідки та безпеки. Крім того, до складу КЕ були включені І. Максимів, який продовжував виконувати обов'язки керівника юнацтва та став заступником Д. Мирона, а також М. Левицька, відповідальна за зв'язки КЕ [28, с. 12-13].

Паралельно з відновленням КЕ, був створений Крайовий повстанський штаб ОУН, який очолив С. Новицький. Заступником начальника штабу став В. Гринів, О. Мацілінський – керівником відділу розвідки, Я. Горбовий – керівником вишкільного відділу, С. Ніклевич – керівником організаційного відділу, Д. Мирон – керівником відділу пропаганди, а О. Максимів – керівником відділу постачання. Після необхідних консультацій, на посаду керівника відділу зв'язку планувалося призначити В. Зеленого [28, с. 13].

На засіданні члени Крайової екзекутиви та Крайового повстанського штабу розробили короткостроковий план дій. Одним із завдань було відновити втрачені зв'язки з низовими підрозділами організації, оцінити їхній стан і визначити точну кількість наявної зброї. До 15 квітня 1940 року КПШ мав підготувати детальний план військової підготовки для членів ОУН, знайти шляхи поповнення арсеналів організації, а також посилити санітарну підготовку підпільників. Додатково передбачалося організувати розвідку та контррозвідку.

Мережа ОУН(Б) повинна була адаптуватися до нової адміністративно-територіальної структури Західної України. Замість колишніх воєводств формувалися обласні та окружні проводи, а замість повітових – районні. Такий поділ дозволив значно збільшити кількість низових організацій, що в свою чергу дало можливість районним керівникам тісніше співпрацювати з місцевим населенням, частіше перебувати в селах своїх районів, залучати нових членів до підпілля і зміцнювати організаційну дисципліну [25, с. 146].

У той же час, радянські спецслужби, турбуючись через зростаючу активність ОУН(Б) і маючи інформацію від своїх агентів про можливе

повстання в квітні-травні 1940 року, почали масово арештовувати осіб, яких підозрювали у зв'язках з підпіллям Використовуючи наявні розслідування та агентурні дані, вони здійснили значні удари по Львову, де були зосереджені основні сили організації [28, с. 13].

У квітні 1940 року О.Грицак, провідник ОУН(Б) на території Західної України, намагався відновити функціонування Крайової екзекутиви, яка зазнала серйозних втрат через численні арешти. Організаційним референтом замість арештованого С.Ніклевича став Д.Мирон, а на посаду референта розвідки після загибелі О.Мацілінського призначили Р.Лавріва. Проте вже 17 квітня О.Грицак був заарештований, і його місце в ролі тимчасового керівника організації зайняв Д. Мирон [34, с. 151-152].. Чекісти вважали, що в ході арештів у березні-квітні 1940 року їм вдалося ліквідувати «всю Крайову екзекутиву ОУН та основний актив організації» [8, с. 314].

Однак, попри значні втрати, ОУН(Б) змогла вижити, хоча заплановане на весну 1940 року повстання було відкладено до осені того ж року. Пізніше чекісти самі визнали, що не змогли повністю знищити підпілля, оскільки частина його керівників, відома лише за псевдонімами, змушена була перейти на нелегальне становище [28, с. 14].

Відновлення ОУН відбулося вже на початку травня 1940 року. Крайова екзекутива і обласні проводи були відновлені завдяки зусиллям Д.Мирона та Л.Зацного, які стали керівником і заступником керівника відповідно. У новостворену структуру ввійшли: І.Максимів (організаційний референт), К.-А.Березовський (референт пропаганди), М.Матвійчук (референт розвідки), М.Думанський (заступник референта розвідки), В.Ковалюк (референт жіночої мережі ОУН), Л.Шевчик (референт зв'язку) [18, с. 30].

Значним фактором активізації підпілля стало збільшення терору з боку радянських властей, що стимулювало молодь вступати до ОУН. З травня по липень 1940 року організація поповнилася значною кількістю нових членів. Одним з найбільш успішних регіонів у цьому процесі став Станіславський обласний провід на чолі з О.Луцьким, Д.Клячківським, В.Чижевським,

М.Сеньківим і Н.Білобрамом. Якщо на вересень 1939 року в Станіславському регіоні було лише 1200 членів підпілля, то до липня 1940 року їх кількість зросла до 9600 осіб [11, с 18].

Незважаючи на зростання чисельності підпілля, кінець серпня та початок вересня 1940 року стали періодом нових серйозних випробувань для оунівських сил. 27 серпня 1940 року НКВС вдалося захопити детальні військові інструкції «Завдання ОУН», підготовлені для КЕ повстанським штабом у Кракові [11, с. 18]. Після вивчення цих документів, радянські органи дійшли висновку, що ОУН(Б) готує широкомасштабне повстання на вересень 1940 року. Додаткові відомості з агентурної мережі серед польських націоналістів вказували, що митрополит Андрей Шептицький веде переговори з поляками про можливість приєднати їхні бойові сили до загального антирадянського повстання в Західній Україні та об'єднати зусилля ОУН і польського Союзу збройної боротьби [16, с. 122].

Підозри чекістів щодо підготовки повстання підтвердилися, коли 4 вересня 1940 року у Львові був затриманий організаційний референт КЕ І.Максимів, який при собі мав важливі організаційні документи. Під час допитів Максимів надав детальну інформацію про структуру організації. У звіті НКВС про його затримання зазначалося: «У ході операції з вилучення українських націоналістів та впровадження агентури в їхні ряди, УНКВС Львівської області встановило, що 1 вересня 1940 року відбулася перша нарада нового складу Львівської крайової ексекутиви ОУН. 4 вересня 1940 року у Львові було заарештовано керівника організаційного відділу КЕ І. Максиміва, який надав значну кількість важливих свідчень про роботу та контакти організації. На основі цих даних та агентурної інформації було проведено низку операцій проти українських націоналістів».

Завдяки точним оперативним даним, НКВС змогло провести нову масштабну атаку на бандерівське підпілля. У результаті операції було заарештовано ключових представників КЕ, серед яких М.Матвійчук, М.Вовк, В.Ковалюк, М.Думанський, К.-А.Березовський, М.Грицай, Р.Горбаль та інші. Співробітники держбезпеки

зазначали, що «в ході операції був захоплений весь керівний склад КЕ, окрім Дмитра Мирона, який перебував у глибокому підпіллі» [9, с. 79]. Загалом до кінця вересня 1940 року було арештовано 107 членів ОУН, а ще 206 осіб перебували в розшуку з наміром подальшого затримання [9, с. 80-81].

Під час слідства стало відомо, що ОУН(Б) вдалося згуртувати навколо себе всі заборонені на території СРСР молодіжні, жіночі, студентські та робітничі організації, а також створити густу мережу підпільних квартир, складів та інших об'єктів [23]. Оперативники НКВС виявили 96 націоналістичних груп і низових осередків, а під час їх ліквідації було арештовано 1108 підпільників (в тому числі 107 у Львові). Під час облави чекісти вилучили значну кількість зброї, зокрема 2070 гвинтівок, 43 кулемети, 600 револьверів, 80 тисяч набоїв, а також організаційні документи і пропагандистські матеріали.

Оунівці під час затримань чинили відчутний опір, що було підтверджено співробітниками НКВС, які відзначали їх як серйозних супротивників: «Оунівці-нелегали мали гарну підготовку у галузі нелегальної діяльності, були загартованими й досить агресивними. При арештах вони зазвичай намагалися чинити збройний опір або навіть вдаватися до самогубства» [19, с. 582].

Одночасно затриманий І. Максимів 23 жовтня 1940 року надав велику кількість інформації про підготовку до повстання, що дозволило не лише відтворити етапи підготовчої роботи, але й зрозуміти розрахунки й очікування керівників підпілля.

За словами затриманого, керівництво ОУН вважало можливість відновлення української державності цілком реальною на фоні війни, яка набирала обертів в Європі. В умовах союзу між Німеччиною і СРСР, РП ОУН(Б) сподівався на початок війни між Радянським Союзом та Румунією або Туреччиною, що могло б спричинити внутрішню дестабілізацію в СРСР і створити сприятливі умови для великого повстання в Україні. Також виношувалася надія на можливе розривання стосунків між Берліном і Москвою, що могло б призвести до вступу Німеччини у війну. Цікаво, що навіть якщо війна не зачепила б безпосередньо СРСР, повстання все одно розглядалося як необхідний крок для заявлення про прагнення

українського народу до незалежності, хоча і з високим ризиком поразки.

У спробах перекрити канали зв'язку з краківським РП, співробітники НКВС затримали 6 грудня 1940 року керівника підпілля ОУН(Б) на Тернопільщині К.Вальчика, коли він намагався перейти кордон. Він надав важливу інформацію щодо діяльності організації в регіоні та перебудови її роботи після масових арештів у весняно-літній період 1940 року. Зокрема, К.Вальчик зазначав, що найкраще підготовлене підпілля до повстання було в Бережанському районі, яке мало досвід антипольського повстання 1939 року. Це підпілля було оснащене 400 бойовиками, озброєними стрілецькою зброєю, легкими та станковими кулеметами, гранатами, а також мала розгалужену розвідувальну мережу та детальну інформацію про стратегічно важливі об'єкти. Ці об'єкти мали бути захоплені групами по 15–40 осіб в перші години повстання [9, с. 152-153].

За словами затриманого, плановане повстання, яке мало розпочатися у вересні 1940 року, було зірвано через масові арешти керівництва підпілля у Львові. Через це краківський Провід надіслав нові інструкції для організаційної мережі, які, як уже зазначалося, включали посилення конспірації, виведення нелегалів, що були розкриті, за кордон та підготовку до активних дій навесні 1941 року. Крім того, слідчим вдалося отримати від К.Вальчика інформацію про тісну співпрацю підпілля з греко-католицькою церквою та про значну кількість осіб зі Східної України, які приїжджали працювати у західні області України та вступали до підпілля.

В кінці 1940 року, маючи достатньо інформації і використовуючи зимовий період, а також незавершену реорганізацію ОУН, радянські спецслужби розпочали операцію «остаточного знищення націоналістичного підпілля». Операція мала два етапи: після 15 грудня 1940 року (після місцевих виборів) планувалося провести масові арешти керівників ОУН, а також завдати удару по лініях зв'язку, складах, базах та активістах організації.

З документів НКВС видно, що перший етап операції, який тривав з 16 по 20 грудня 1940 року, не забезпечив повного успіху. Наприклад, у Львові планувалося арештувати 80 керівників ОУН(Б), але було затримано лише 60

осіб. У Станіславській області планувалося арештувати 88 осіб, а фактично затримали 68. У Дрогобицькій області було арештовано 40 з 62 запланованих. Таким чином, понад чверть відомих органам радянської безпеки керівників підпілля залишалася на волі, що давало змогу відновити структуру ОУН(Б) в майбутньому.

У ніч з 20 на 21 грудня 1940 року радянські спецслужби розпочали другий етап операції, спрямованої на ліквідацію підпільних структур ОУН. Протягом однієї ночі було затримано 576 членів організації в таких областях, як Львівська, Станіславська, Тернопільська, Дрогобицька та Волинська. Під час арештів загинули три підпільники і один співробітник НКВС, а також було конфісковано три гвинтівки, одинадцять револьверів, шість гранат та велика кількість літератури. До 22 грудня, коли операція продовжилася, було заарештовано ще 996 націоналістів [9, с. 158-161]. Вилучені матеріали включали масову контрреволюційну літературу та кілька екземплярів «Мобілізаційного плану», інструкції з організації армії та документи, пов'язані з листуванням лідерів ОУН [8, с. 328-329].

Під час аналізу захоплених документів, радянські органи отримали дані про активне зростання чисельності та арсеналу підпільної мережі. Зокрема, звіти з Тернопільщини за серпень і листопад 1940 року показували, що підпілля в регіоні налічувало 8 702 особи, з яких 616 були колишніми військовими, серед яких 6 старшин і 92 підстаршини. На складах зберігалася 1859 гвинтівок, 21 кулемет, 897 пістолетів, 759 гранат, 65 мін, 211 кілограмів вибухівки та понад 147 тисяч патронів для гвинтівок і майже 14 тисяч пістолетних патронів. У грудні 1940 року чисельність підпілля в цьому регіоні зросла до 15 500 осіб [8, с. 337-339].

Попри серйозні втрати, завдані операцією, радянські органи визнали її важливим досягненням. Проте слідчі зазначали, що повне знищення структур ОУН залишалася неможливим і наголошували на потребі посилення агентурної роботи серед націоналістичних угруповань [8, с.339]. Спецслужби мали інформацію лише про 13,5 тисяч підпільників, тоді як реальна кількість

учасників ОУН становила близько 29-30 тисяч осіб [26, с. 83].

Керівники радянських спецслужб визнали свою неспроможність повністю ліквідувати підпілля ОУН. У доповідній записці наркома внутрішніх справ УРСР П.Мешика від 26 березня 1941 року йшлося: «Нам відомо далеко не все, оскільки організація «ОУН» діє надзвичайно конспіративно, а наша агентурна мережа не має достатньо людей, які б могли точно отримувати інформацію з її керівних ланок. «ОУН» швидко відновлює свою діяльність після ударів, завданих нашими органами, поповнюючи втрачені осередки новими членами, а репресії проти нижчого рівня використовуються для антирадянської пропаганди» [28, с. 18]. П.Мешик рекомендував партійним керівникам УРСР посилити заходи з дезорганізації та фрагментації підпілля. Серед його пропозицій було поглиблення суперечностей між Мельником і Бандерою, провокування виникнення окремого «проводу», який би не підкорявся Бандері, захоплення керівництва КЕ, а також масове вербування нових членів та симпатиків на місцях.

Ще одним засобом боротьби з ОУН передбачалося проведення публічних судових процесів з численними смертними вироками, щоб залякати нелегалів та спонукати їх відмовитися від активної боротьби. Окрім того, це мало сприяти деморалізації та залякуванню місцевого населення. Проте ефект був прямо протилежним: підпільники стали ще радикальнішими, а їхній авторитет серед громадян лише зріс. Навіть керівник польського підпілля в Західній Україні, полковник Л.Окулицький, у 1941 році визнав: «Москва лавірує, але найбільшу загрозу для неї становлять українці, проти яких зараз активно проводяться масові репресії. Поляків намагаються змусити до співпраці та підбурюють їх до виступів проти українізації. Водночас ОУН залишається єдиною і дуже сильною антирадянською силою» [17, с. 155].

До весни 1941 року з території Генерального губернаторства в Україну були повернуті добре підготовлені та досвідчені лідери ОУН(Б), які повинні були готувати повстання. Протягом перших чотирьох місяців 1941 року діяльність націоналістичного підпілля значно активізувалася. Підпільники

здійснили 65 вбивств та замахів на представників радянського апарату, включаючи керівників НКВС, а також поширили сотні різноманітних листівок і посилили акти саботажу [28, с. 19].

Іншим важливим напрямком діяльності ОУН(Б) на території УРСР стало відновлення та активізація роботи з організаційним активом. До травня 1941 року підпільна мережа була повністю відновлена, охоплюючи всі рівні від крайових до місцевих організацій. Члени організації дали присягу на вірність Україні та її справі.

З доповідей радянських спецслужб стало відомо про глибоке проникнення націоналістичного підпілля в радянські органи влади, зокрема у районні військові комісаріати. Це дозволяло націоналістам проводити свою діяльність під виглядом легальної роботи і організовувати військові навчання під маскою тренувань допризовників [28, с. 19].

Ситуація була настільки загрозливою, що нарком внутрішніх справ УРСР П.Мешик у доповідній записці М.Хрущову від 15 квітня 1941 року зазначав, що остаточна перемога над підпіллям можлива лише за умови проведення масових депортацій. У зв'язку з цим він звернувся за дозволом на арешт родин нелегалів та виселення з регіону родин оунівців, куркулів і репресованих. М.Хрущов підтримав це прохання і направив клопотання до Москви. 14 травня 1941 року Сталін підписав наказ, а з 14 по 22 травня того ж року війська НКВС провели операцію «з вилучення сімей нелегалів», переселяючи їх у віддалені райони Радянського Союзу [28, с. 19].

Протягом операції було депортовано 11 329 західних українців до східних районів СРСР, а також виявлено 66 членів ОУН, які діяли нелегально. Окрім цього, близько 30 тисяч осіб стали жертвами репресій, загинувши в братських могилах або опинившись у тюремних камерах [11, с. 44].

31 травня 1941 року П.Мешик, нарком внутрішніх справ УРСР, підписав директиву, в якій зазначалося необхідність активізувати агентурну роботу в органах керівництва ОУН та організувати нові проводи, які мали виглядати легітимно. Мешик визнавав, що, попри певні досягнення, спецслужбам не

вдалося захопити жодного члена Центрального Проводу чи керівника обласних осередків ОУН між квітнем та травнем 1941 року. В результаті, було дозволено в окремих випадках здійснювати фізичну ліквідацію лідерів підпілля без затримання чи судового розгляду.

У ході репресій, з січня по червень 1941 року, радянські спецслужби знищили 94 диверсійно-повстанські групи ОУН, в яких налічувалося 476 осіб, а також убили 1171 підпільника. Вилучено було велику кількість зброї: 3 станкові кулемети, 14 ручних кулеметів, 304 гвинтівки, 296 револьверів, 29 обрізів, 114 гранат і понад 46 тисяч патронів. Однак це були лише часткові результати. На 15 червня 1941 року залишалось ще 77 активних повстанських груп з 366 учасниками, більшість з яких діяла в Тернопільській і Волинській областях [8, с. 359].

До 17 червня 1941 року радянські органи змогли арештувати 2215 учасників ОУН, з яких 495 були нелегальними членами [9, с. 222]. На 22 червня 1941 року ОУН мала добре розвинену підпільну мережу, яка налічувала близько 20 тисяч членів (не рахуючи прихильників), об'єднаних у 3300 осередків.

Одним із головних завдань, яке Провод ОУН(Б) визначив для підпілля на території України, було організувати та провести збройні повстання одразу після початку війни між Німеччиною та СРСР. Зазначимо, що після розколу ОУН на дві частини, мельниківці не мали значної організаційної структури в Україні. Літні повстання 1941 року очолив І.Климів, який на той момент обіймав посаду Крайового провідника ОУН(Б) [27, с. 129-152].

Збройні виступи починалися на заході України, поступово просуваючись на схід, рухаючись перед лінією німецько-радянського фронту. Така тактика дозволяла підпільникам завдавати значних ударів по тилу Червоної армії, що було важливим з огляду на дисбаланс сил, і водночас допомагало зберегти власні підрозділи, які через кілька днів опинялися на боці німецьких військ [25, с. 172]. Уже в першому звіті до Головного проводу ОУН(Б) від 7 липня 1941 року І.Климів повідомляв, що загони підпілля

здійснювали атаки на міста й села до приходу німців, а після того продовжували наступ разом із німецькими військами [28, с. 21].

Першими збройний виступ розпочали підпільники у Львівській, Дрогобицькій, Волинській та Рівненській областях. Найсильніші удари припали на важливі об'єкти: комунікації, мости, військові колони, адміністративні центри й в'язниці. Основною особливістю повстань 1941 року, на відміну від акцій 1939 року, була координація дій повстанців, які одночасно діяли в кількох сусідніх районах та областях. Так, 24 червня 1941 року повстання розпочалося в Львові, Перемишлі, Перемишлянах, Вербі та інших районах Львівської й Дрогобицької областей.

Зазначимо, що під час збройних виступів до повстанців часто приєднувалися солдати та офіцери Червоної армії, більшість з яких були українцями за національністю [28, с. 21].

Наприкінці червня 1941 року повстання поширилося на Станіславщину. В цьому регіоні, де повстанці мали більше часу для підготовки, вони діяли великими загонами, складаючи до 300–600 осіб. Вони не лише захоплювали районні центри, а й змогли взяти під контроль обласний центр, утримуючи його з 1 по 3 липня [11, с. 57]. У Прикарпатті, зокрема в Коломиї, їм вдалося захопити неушкоджені склади Червоної армії. Також в околицях Коломиї повстанці оволоділи переправами через річку Прут і кілька годин 2 липня обстрілювали угорські війська, яких вони спочатку прийняли за частини Червоної армії [11, с. 57].

З 7–8 липня 1941 року чітко проглядався перехід повстання від наступальної до оборонної стратегії. На початку війни основною характеристикою виступів була атака, але на межі другого і третього тижнів повстанські загони стали діяти як підрозділи самооборони, що захищали села від частин Червоної армії, дезертирів і на місцях збирали зброю.

Збройна боротьба ОУН(Б) влітку 1941 року проявлялася в різних формах: від дій окремих диверсантів до великих організованих повстань, до яких часто приєднувалися місцеві селяни. За підрахунками на основі звітної

документації ОУН(Б), у повстаннях літа 1941 року взяли участь 9632 члена організації [28, с. 22].

Втрати Червоної армії в цих зіткненнях, згідно з підсумковими звітами ОУН(Б), становили близько 2100 вбитих і 900 полонених. Однак, на основі поточних звітів, можна стверджувати, що ці цифри є завищеними, а насправді вони складають 742 вбитих і 1352 полонених.

Збройні загони українських націоналістів діяли на території 70 районів, охоплюючи Львівську, Дрогобицьку, Станіславську, Тернопільську, Волинську, Рівненську, Чернівецьку та Житомирську області. ОУН змогла встановити контроль над 48 районними центрами і одним обласним центром. Після просування фронту націоналісти швидко організували адміністративні структури в 187 з 200 районів західноукраїнських областей, а також у 26 районах Правобережної України, створивши обласні управління в Тернополі, Львові, Рівному, Дрогобичі, Станіславі та Луцьку. Внаслідок своєї активної діяльності в перші тижні війни ОУН захопила п'яту частину території УРСР, створивши на цих землях органи місцевої влади та самоврядування. У боях із відступаючими радянськими військами націоналісти захопили близько 3500 одиниць стрілецької зброї. У липні, роззброюючи радянські частини та дезертирів, а також збираючи зброю з місць боїв і на маршрутах пересування військ, вони накопичили 15 тисяч гвинтівок, 7 тисяч кулеметів, чотири вантажівки, десятки тисяч гранат і сотні тисяч набоїв [28, с. 23].

Перший звіт І. Климів, надісланий 7 липня 1941 року до Головного проводу ОУН, підтверджує значні військові здобутки організації, хоча й не містить повної інформації з усіх регіонів. У звіті зазначалося, що "було роззброєно багато військових підрозділів, захоплено зброю, транспорт та інше військове майно". Частину цього арсеналу, яку вдалося заховати від німецьких військ, було використано для формування перших українських військових підрозділів,

Ідея створення власної армії в ОУН виникла ще до початку війни [21, с. 47]. Розглядалися різні варіанти, але всі вони зводилися до трьох основних

стратегій: постійна підготовка власних військових кадрів, створення українських легіонів у складі армії країн, які потенційно могли підтримати ідею української незалежності, і швидка організація української армії під час загальнонаціонального повстання. У перші роки війни ОУН активно застосовувала два з цих напрямків, готуючи військових фахівців і формуючи українські легіони. Третій напрямок став реальним після захоплення націоналістами певних територій улітку 1941 року.

Перші спроби створити українську армію на початку німецько-радянської війни належали бандерівцям. Ще в травні 1941 року у Львові було засновано військовий осередок (штаб) при військовій референтурі КП ОУН(Б). Цей осередок, що знаходився на вулиці Мохнацького, 86, мав завдання реєструвати військовозобов'язаних, збирати військові ресурси, організовувати бібліотеку, а також визначати можливі військові осередки в областях. На момент початку війни проти СРСР, ОУН(Б) вже сформувала обласні військові штаби в трьох галицьких областях: Станіславській, Тернопільській та Дрогобицькій. Цими штабами керували Т. Банах, В. Івахів та С. Новицький [28, с. 24].

З початком війни та проголошенням незалежності, бандерівці вирішили створити перші частини революційних збройних сил. Уже 1 липня 1941 року у Львові та його околицях було розповсюджено звернення Крайового провідника ОУН(Б) І. Климів (псевдонім «лейтенант Євген Легенда»), в якому закликав до створення Української національної революційної армії (УНРА). Передбачалося, що УНРА буде сформована з повстанських загонів, які реорганізуються за військовими стандартами, а також із колишніх військових з Червоної армії. Вони мали створювати спеціалізовані підрозділи для повітряних і бронетанкових сил. Всі солдати УНРА повинні були скласти присягу на вірність українському уряду та Проводові ОУН. Першими завданнями армії мали стати захоплення ключових залізничних і військових об'єктів, складів і транспорту.

У місцях, де не передбачалося постійне розташування революційних сил, планувалося створення «Допоміжних органів оборони України». До їх складу входили б відділи Української національної оборони «Січові стрільці», що

формувались з людей, які не могли проходити військову службу, таких як підлітки та старші чоловіки. Ці підрозділи мали виконувати функції народного ополчення, зокрема охороняти, боротися з диверсантами і парашутистами.

Важливим документом щодо формування УНРА був військовий статут, виданий головним командуванням армії. Датований 11 липня 1941 року та надрукований у Львові, він фокусувався на організації піхотних підрозділів, що мали стати основною частиною армії на її початкових етапах [28, 24-25].

Попри наявність статутів, наказів і відозв, це ще не гарантувало реальний успіх у створенні дієвих військових підрозділів. Вочевидь, що за такий короткий період легальної діяльності ОУН(Б) було практично неможливо зібрати повноцінну, централізовану і добре підготовлену армію. Однак перші кроки в цьому напрямку все ж були зроблені.

У місті Косів з оунівських повстанських загонів був створений цілий полк, який зміг встановити адміністративний контроль в районі і деякий час утримував його від угорських окупаційних сил.

У Станіславі ОУН(Б) сформувала спеціальну військову команду, яка 7 липня 1941 року ухвалила рішення про реєстрацію всіх військовослужбовців українського походження. Встановлено, що реєстрація мала охопити старшин до 60 років і підстаршин до 50. Цей процес тривав з 9 по 11 липня в приміщенні Обласної військової команди. В селах та містах області також були створені реєстраційні комітети, які повинні були до 14 липня 1941 року передати списки до Обласної військової команди.

Німецьке командування дуже негативно сприйняло військові ініціативи українських націоналістів, тому з середини липня німецька жандармерія разом із угорськими військами почала роззброювати українські загони.

Задля збереження своїх військових формувань бандерівці в кінці літа 1941 року намагалися замаскувати їх під частини Української народної міліції (УНМ). Це дозволило до вересня 1941 року утримувати збройні підрозділи під виглядом охоронних формувань, поки в Україні не була створена поліція під контролем німців [25, с. 228-252]. Після розпуску УНМ, частина її

співробітників перейшла до нелегального стану і стала основою для формування майбутніх повстанських загонів, а інша частина, за вказівкою ОУН(Б), інтегрувалася в створену німцями українську допоміжну поліцію, намагаючись впливати на неї і забезпечити ідеологічний контроль.

Кращі військові кадри ОУН(Б) наприкінці літа та восени 1941 року були направлені на нелегальні або напівлегальні навчальні курси для підготовки офіцерів. У липні-серпні того ж року військовий осередок ОУН(Б) у Львові був реорганізований, а на його основі утворено два регіональні військові штаби: Рівненський крайовий військовий штаб для північно-західних земель і Львівський крайовий військовий штаб для західних земель, які займалися навчанням командного складу.

Основними навчальними базами для військових кадрів ОУН(Б) стали: Школа військових кадрів «Тигри», що діяла в Долинському районі Станіславської області [13, с. 25]; Коломийська підпільна військова школа; офіцерська школа у Мостах Великих Львівської області (вона функціонувала під прикриттям табору «служби праці» і була орієнтована на підготовку старших офіцерів); підстаршинська школа в Поморянах (також під виглядом «служби праці»). Крім того, існувала невелика офіцерська школа під псевдонімом «Холодний Яр» у селі Колки на Волині, де в зимовий період 1941–1942 років навчалося 30 курсантів. Окрім військової підготовки, вони також займалися збором і зберіганням зброї, боєприпасів та продовольства [20, с. 9-10].

Паралельно з основними військовими школами, ОУН(Б) організувала в містах і селах Західної України короткотермінові таємні курси для підготовки радистів і санітарів, а також польові табори для вишколу молоді. Такі табори також діяли восени та взимку 1941 року поблизу Галича та Станіслава.

Таким чином, дослідження діяльності українського національного руху на Прикарпатті у 1939–1941 роках показало, що цей період був надзвичайно важливим для формування і консолідації національно-визвольних сил у регіоні. Активність ОУН у протистоянні польському впливу сприяла підвищенню

політичної свідомості населення та зміцненню ідеї української незалежності, незважаючи на складні політичні умови.

Особливу роль у боротьбі за національні права відігравали пробоеві групи, які здійснювали різноманітні акції з метою дестабілізації польської влади та мобілізації населення до активних дій. Їхня діяльність мала як військовий, так і пропагандистський характер, що підсилювало вплив на суспільство та стимулювало подальший розвиток національно-визвольного руху. Таким чином, вивчення діяльності ОУН і пробоевих груп на Прикарпатті у вказаний період свідчить про активну боротьбу українців за свої права та національну ідентичність, що стало важливою складовою в історії регіону і вплинуло на подальший розвиток подій у роки Другої світової війни.

РОЗДІЛ 2.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСТЬ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ

Використання різних підходів в освіті змушує вчителів використовувати нові методи та прийоми навчання, що дозволить їм сформувати в школярів необхідний рівень ключових компетентностей. Такі методи роботи з дітьми як розповіді, робота з підручником, лекції, демонстрації презентацій є досить традиційними і втрачають свою значимість у педагогічному просторі. Для того, щоб учень краще міг розвинути свої навички, він повинен отримувати не готову інформацію, а самостійно її знаходити в ході пошуку та творчого мислення. Для того щоб краще зрозуміти історичні процеси школярі повинні не тільки заучувати дати та події, але й розвивати так звані *soft skills*, тобто комунікативні навички, критичне мислення, лідерські якості, уміння працювати в команді, самоорганізацію, тощо [49, с. 98-100]. Одним з найкращих методів досягнення цих цілей є використання проєктного навчання – прийому, який є особистісно-орієнтованим на здобувача освіти, на формування в нього дослідницьких умінь і навичок.

У наукових джерелах можна знайти різні терміни, які пов'язані з методом проєктів, зокрема «проєктне навчання», «проєктна технологія навчання», «учнівський проєкт». Це пов'язано з тим, що довший період часу не було практичної необхідності розмежовувати ці поняття, адже основою для використання проєктів на уроках є проєктна діяльність учнів.

Проєктне навчання – це метод роботи з учнями, який направлений на отримання ними нових знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них ключових вмінь та навичок які допоможуть їм реалізуватися в майбутньому. Результат даної роботи має бути «відчутним»: якщо це теоретичне питання, має бути знайдене його вирішення, якщо практичне – його реалізацію [63].

Ключовими принципами проєктного навчання є:

- принцип зв'язку навчання з реальним життям – під час навчання учні набувають новий досвід, який допоможе їм впоратись з викликами дорослого життя. В контексті історії школярі виконуючи різні проєкти стають в ролі археологів, істориків, соціологів, що дозволяє їм зануритись в процес історичних досліджень;
- принцип актуальності використовується для того, щоб зацікавити учнів у створенні проєктів, для цього їх потрібно змотивувати та заохотити вивчати цікаві факти про історію, проводити дослідницьку роботу, давати відповіді на питання які виникають. Школярі, проводячи дослідження, висувують припущення, ознайомлюються з іншими точками зору та висловлюють власні думки;
- принцип відповідальності застосовується під час виконання проєктів, на учнів покладається відповідальність як за себе, так і за цілу команду. Важливо, щоб учень самостійно вибрав тему дослідження, шляхи її реалізації, форму презентації тощо;
- принцип співробітництва та партнерства спрямований на те, що працюючи в команді зі своїми однокласниками, школярі повинні налагодити між собою взаємний зв'язок, разом розв'язувати різні завдання, співпрацювати та комунікувати. Таким чином в дітей відбувається обмін ідей та досвіду, проводять різні дискусії, обговорюють різні точки зору та пробують висловлювати власні думки перед аудиторією [67].
- принцип саморозвитку передбачає те, що розглядаючи різні завдання, історичні джерела, проводячи обмін думками, обговорюючи певні процеси та власні аргументи, здобувачі освіти розвивають критичне мислення та набувають навички, які допомагають їм у вирішенні певних проблем. Так само у процесі роботи над проєктами учні розвивають вміння аналізувати складні історичні процеси, аналізувати правильність та надійність джерел і проходження інформації;
- принцип рефлексивності та метапізнання ґрунтується на тому, що школярі проводять роздуми над процесом навчання та когнітивними навичками. В них

відбувається оцінка свого власного поступу, їхнього розвитку та визначають напрямки діяльності. Самоаналізуючі практики допомагають удосконалити пізнавальні здібності учнів і полегшують перенесення сформованих в одних ситуаціях знань і навичок на інші;

- принцип узгодження з цілями історичної освіти виходить з того, що учні в процесі роботи над проєктами розвивають в собі історичне мислення, яке включає в себе розумову діяльність людини, яка спрямовану на осмислення минулого, теперішнього та прогнозованого майбутнього [70, с. 12]. Беручи участь у проєктній діяльності, учні з'ясовують передумови і першопричини історичних явищ і процесів, навчаються аналізувати джерела, оцінювати історичні події та інтерпретувати власні думки щодо них.

Метод проєктів на уроках історії дозволяє учням заглибитися у вивчену тему, активізувати власну розумову активність. За допомогою цього методу в них розвивається критична мислення, вміння аналізувати інформацію та історичні процеси. Вчителі допомагають учням у реалізації динамічних і змістовних проєктів, які спрямовані на розвиток в дітей комунікації між собою, історичного та творчого мислення, вміння досліджувати та демонструвати свою роботу. Проєктне навчання, яке є узгоджене із цілями історичної освіти, має на меті показати учням історичну багатогранність і різноманітність, допомагає їм знайти шляхи до подальшого пізнання, а не просто заучування дат та термінів [76, с. 154].

Проєктний метод має важливі позитивні відмінності від традиційних методів навчання. Це зумовлено тим, що від традиційних завдань учні отримують набір знань, які швидко забуваються і їх рідко де можна застосувати для інших типів завдань і задач. Проєктний метод має тут перевагу. Здобувачі освіти самостійно досліджують певну проблематику і отримують досвід пізнавальної та навчальної діяльності. Учням, які самостійно сформували у закладі освіти дослідницькі, комунікативні навички, вміють аналізувати велику кількість інформації, співставляти, бачити тенденції, робити висновки,

висловлювати свою думку, буде простіше адаптуватися до швидкоплинних умов дорослого життя [65].

Застосування методу проєктів на уроках історії в закладах освіти має значні переваги. Зокрема, більш глибоке розуміння історичної освіти. Включившись до створення проєктів, учні досліджують історичні події, аналізують первинні та вторинні джерела, шукають інформацію та поглиблюють свої знання з історії. Здобувачі освіти встановлюють хронологію подій, пов'язують різні причинно-наслідкові зв'язки між різними історичними подіями, критично оцінюють їх значення. Завдяки такому досвіду дослідження інформації учні краще можуть запам'ятати та осмислити історичний матеріал.

Важливим є розвиток критичного мислення та аналітичних навичок. Учні самостійно аналізують опрацьований матеріал, співставляють події і їх наслідки, різні точки зору, формують власну думку щодо події чи процесу. Метод проєктів вимагає від школярів аналізу інформації, встановлення зв'язків і формування думок щодо складних історичних подій. Даний процес краще впливає на здатність школярів до критичного мислення, задавати питання, розмірковувати над історичними процесами та й дає їм можливість опанувати основні навички для аналізу інформації та прийняття рішень.

В проєктному навчанні важливу роль відіграє формування навичок дослідницької та інформаційної грамотності. Учні під час виконання проєктів навчаються перевіряти різні види історичної інформації. Обробляючи самостійно багато матеріалів, вони учаться аналізувати інформацію, перевіряти їхню правдивість. У школярів формуються навички для аналізу інформації, цитування джерел, і створення бібліографії. Всі ці навички дослідницької та інформаційної грамотності потрібні учням для використання на інших предметах, що формують в школярів здатність до навчання впродовж життя [50, с. 6-8].

В проєктному навчанні відбувається удосконалення навичок співпраці та спілкування. Учні під час групової роботи над проєктом повинні навчитися комунікувати між собою, спілкуватися, вміти розподіляти ролі. Вони повинні

знайти лідера, який зможе вміло керувати всім процесом. Вміти слухати один одного, дискутувати та разом опрацьовувати інформацію. Завдяки таким діям школярі вчаться співпраці та спілкуванню, вмінню досягати цілей та своєї мети. Навички, які вони здобудуть, є цінними не лише для шкільного життя, але й для подальшого розвитку на роботі та в житті.

Розвиток креативності та інноваційного мислення є важливою рисою проєктного навчання. Здобувачам освіти надається право самостійно обирати тему дослідження, спосіб та засіб за допомогою якого вони будуть демонструвати матеріал, які історичні джерела вони будуть використовувати. Це дає місце для їхньої креативності, вибору різноманітних засобів, таких як використання мультимедійної презентації чи малюнків, плакатів чи створення газет тощо. Проєктна діяльність дає можливість розвивається творчому мисленню, вмінню нестандартно мислити та сприймати інформацію, розвитку в учнів творчості та уяви.

Під час проєктної діяльності центр освітнього процесу переноситься від учителя до учнів. Це підвищує мотивацію до навчання, підштовхує їх до активної роботи, допитливості, появляється бажання дослідити щось нове і мотивація до навчання. Відповідно збільшується інтерес до вивчення історії.

Також забезпечується соціальний та емоційний розвиток. Під час роботи над проєктами учні вчаться працювати в команді, розвивають вміння комунікації між собою, здобувають навички міжособистісного та ефективного спілкування. Вони повинні поважати думку інших, вирішувати конфлікти та цінувати роботу кожного. Метод проєктів сприяє утворенню позитивного мікроклімату в класі, діти відчують, що вони важливі та можуть чогось досягти. Це призводить до збільшення впевненості в собі та відчуття бути корисним та потрібним для своїх однолітків.

Однією з рис проєктного навчання є розвиток міжпредметних зв'язків. Проєкти з історії можуть бути поєднаними з географією, мовою, технологіями, мистецтвом, математикою та навіть з природничими науками. Як приклад можна навести проєкт на тему «Місця дислокації ОУН на Прикарпатті», де учням

потрібно створити карту з місцями розташування ОУН, що є поєднанням з географією, намалювати карту – з мистецтвом, підписати назви населених пунктів – з мовою. Таке поєднання наук дає учням уявлення про те, що світ не поділений на предмети, а є цілісною системою, де все взаємодіє [74, с 251].

Воно допомагає визначити їхні сильні сторони, підсилюючи їхню унікальність. Вчителі повинні адаптувати теми проєктів індивідуально до кожного учня. Інклюзивний підхід дає можливість кожному здобувачеві освіти бути залученим у проєктну діяльність та досягати успіху.

Для того, щоб вчасно здати проєкт, учні повинні дотримуватись термінів виконання проєкту, вміти керувати часом та правильно розподіляти план виконання роботи, ставити мету та долати перешкоди. Всі ці навички необхідні в різних ситуаціях та контекстах, вони є важливими для побудови кар'єри та успіху у житті.

Підготовка до проєктного навчання – це важливий етап, який забезпечує успішну реалізацію проєктів у навчальному процесі.

Підґрунтям для кожного проєкту є певна проблема. Вона є початком, який направляє учнів до пошукової діяльності, розв'язування певних задач, порівнянь та аналізу, які є необхідними для успішного виконання проєкту. Основним завданням проблеми на уроках історії є стимулювати цікавість учнів до вивчення історичних подій, їх аналізу та глибшого вивчення минулого.

Відомий фізик Альберт Ейнштейн висловив припущення, що визначити проблему зазвичай є складнішим завданням, ніж її вирішити. Формування певної проблеми є важливим і відповідальним завданням, який вимагає врахування деяких моментів.

Проблема, на вирішення якої спрямовується проєкт, повинна бути відкритою, дискусійною і викликати в школярів бажання досліджувати та дізнаватись для себе щось нове. Вона має бути цікавою, стимулювати учнів висловлювати власне бачення історичних процесів, проявляти ініціативу та творчий підхід, створювати дійсно унікальний продукт, допомагати учням

досягти обов'язкових результатів громадянської та історичної освітньої галузі, які закладені в Державному стандарті [79, с. 2].

Приміром, під час підбору теми проєкту замість запитання «Охарактеризуйте причини появи націоналістичних рухів на Прикарпатті 1939-1941 рр.» можна дати питання «Чому поява націоналістичних рухів на Прикарпатті 1939-1941 рр. викликає різне сприйняття в сучасній Україні. Де сходяться і розходяться думки українців».

При виконанні проєкту основна проблема стає орієнтиром, який фокусує школярів на основній меті та завданні роботи. За допомогою цього компаса учням простіше знаходити інформацію, аналізувати матеріал та розмірковувати про свій прогрес. Головна проблема допомагає учням не загубитися в потоці різної історичної інформації, а знаходити конкретно те, що їм потрібно.

Вона має бути підібрана зважаючи на інтереси учнів. Це потрібно для того, щоб в школярів появились внутрішня готовність, мотивація і бажання працювати над проєктом. В ній повинні з'явитися важливі аспекти історичного дискурсу та актуальність дослідження. Для кращої мотивації проблему можна сформулювати так, щоб її розв'язок передбачав діяльність здобувачів освіти в ролі істориків, археологів, антропологів та ін. Основна проблема насамперед має зацікавлювати учнів і викликати їхню допитливість. Школярі мають активно доносити свою думку, задавати питання та власні пропозиції, брати участь у зручних для них напрямках наукового дослідження [80].

Школярі не завжди мають можливість вирішити будь яку проблему самостійно. Тому їм на допомогу повинен прийти вчитель, який має направити учнів у правильному напрямку, створити такі умови, щоб їм було зручно проводити дослідження, допомогти з пошуком історичної літератури та бути консультантом в різних історичних питаннях. Також важливо, щоб діти могли самостійно ділитися своїми поглядами, ідеями та роздумами.

Одним із основних завдань історичної освіти є навчити учнів вмінню аналізувати, порівнювати і тлумачити факти, гіпотези, які отримали в результаті досліджень. Тому основна проблема має формувати в здобувачів освіти здатність

і вміння дивитися на інформацію з іншого боку, спонукати орзуміти різні суспільні позиції та інтереси, аналізувати факти, що ведуть до кращого розуміння ходу подій в певному відрізку часу, різних причинно-наслідкових зв'язків, воєнних операцій, тощо. Багатоперспективнісь має змогу розвивати в учнів критичне та історичне мислення, громадянську позицію та дає можливість виховувати в них демократичні цінності.

Основна проблема проєкту допомагає направити учнів на досягнення тих компетентностей, які визначені в Державному стандарті і модельною програмою. Щоб якісно виконати дослідження, школярі повинні проводити роботу з джерелами, картами, порівнювати процеси, давати характеристику подіям та постатям, формувати власні аргументи. Для вчителя є важливим якомога швидше залучати дітей до наукового пізнання, а також самостійно проводити дослідження.

Основна проблема проєкту не є кінцевим результатом, тому може виникнути необхідність в її коригуванні і виправленні. Під час роботи над проєктами можуть виникнути нові обставини, які вимагатимуть корекції основної проблеми. В такому разі потрібно виправити проблему з урахуванням нових ідей та перевірити, щоб учень був зацікавлений в продовженні дослідження.

Коли учні закінчують роботу над проєктом, вони повинні подумати над основною проблемою дослідження і оцінити свій досвід навчання. Чи була їм цікава основна проблема? Чи задовільнила вона допитливість? Чи змогла розвинути критичне мислення? Для того, щоб був позитивний результат, потрібно всі ці питання проаналізувати разом з школярами, це допоможе їм краще усвідомити їхні досягнення.

В кінці потрібно оцінити основну проблему дослідження. Наприклад, окреслити продуктивність роботи над основною проблемою в ході виконання проєкту учнями. Проаналізувати чи пробудила основна проблема школярів до критичного мислення, враховування різних думок та поглядів, удосконалення

історичного мислення. Подумайте над тим, як взаємодіє основна проблема з результатами оцінювання.

Наступним етапом є визначення навчальних цілей. Метод проєктів на уроках історії вимагає відповідності і погодження з модельними та навчальними програмами, а також зі стандартами освіти. Чітке визначення бажаних результатів проєктів дозволяє вчителям ефективно залучати школярів до змістовного і цілеспрямованого процесу [59, с. 10].

Одним із основних завдань методу проєктів на уроках історії є закріплення школярами основних понять, закономірностей та тенденцій в світовій та українській історії. Цілями в навчальній роботі учнів можуть виступати знання та усвідомлення певних рис, понять, процесів та наслідків, які відбуваються в світовій історії; вміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки, наводити приклади та охарактеризувати результати і наслідки подій, вміти знаходити історичні джерела та визначати їхню достовірність, окреслювати основні положення його змісту. Одним із прикладів навчальної цілі, який можна навести: школярі демонструють усвідомлення причин діяльності ОУН, аналізують першоджерела, знання про хід подій, пояснюють їх вплив на історію та суспільство.

Важливим завданням проєктного навчання є формування історичного мислення, яке направлене на розуміння минулого, теперішнього та майбутнього. За допомогою історичного мислення в учнів формується інформаційні та аналітичні навички, тобто вміння виокремити із великого потоку інформації певні події та факти, здатність описувати події на основі різних джерел, демонструвати своє бачення, яке може відрізняється від думки вчителя чи інших авторів. Приклад навчальної цілі: школярі використовують критерії для розуміння причин появи націоналістичних організацій на Прикарпатті, наводять приклади власного бачення їхньої діяльності та методів, які вони використовували, аналізують наслідки їхнього впливу на загальну історію України [76, с 154].

Виконуючи роботу над проектом, в школярів формуються дослідницькі навички та інформаційна грамотність. Навчальні цілі пов'язані з нею можуть включати вміння знаходити факти некоректної або неправдивої інформації в джерелах, виявляти повторювальну інформацію. Цілі направлені на формування дослідницьких навичок можуть включати вміння висувати припущення щодо впливу на історичну подію, аналізувати схожість подій і процесів, доводити чи спростовувати істинність історичних тверджень, виробляти свій інтелектуальний продукт дотримуючись академічної доброчесності [50, с. 5]. Приклад навчальної цілі: школярі демонструють навички пошуку та дослідження першоджерел пов'язаних з пропагандистською роботою ОУН на Прикарпатті, використовуючи її для створення власного проекту.

Навчальні цілі спрямовані на розвиток комунікаційних навичок, можуть охоплювати вміння висловлювати власні ідеї, чітко передавати інформацію та брати участь у конструктивних обговореннях на історичну тематику. Щодо розвитку презентаційних умінь, основними цілями можуть бути створення і проведення усних доповідей, розробка візуальних матеріалів і чітке структурування інформації у зрозумілому та конкретному форматі. Приклади навчальної цілі: учні показують презентацію, демонструючи карту місцезнаходження пробоевих груп.

Навчальні цілі, що стосуються розвитку соціальних та емоційних навичок, можуть охоплювати вміння ефективно працювати в команді, виявляти повагу до різних думок, конструктивно розв'язувати конфлікти і проявляти емпатію до людей різних національностей, а також розуміння їхньої ролі в певні історичні періоди. Приклад навчальної цілі: учні розглядають національний склад УПА.

Проектне навчання забезпечує інтеграцію міждисциплінарних зв'язків, включаючи різні галузі знань у структуру проекту, а також ефективне використання інформації із суміжних дисциплін для аналізу та характеристики як історичних, так і сучасних суспільних подій, явищ та процесів [45, с 34-38]. Такий підхід сприяє формуванню в учнів здатності простежувати взаємозв'язок

між різними аспектами знань, що, у свою чергу, дозволяє глибше осягнути сутність історичних явищ.

Освітні цілі, орієнтовані на міжпредметну інтеграцію, виконують важливе завдання формування цілісного бачення навчального матеріалу. Вони дозволяють поєднувати знання з різних галузей — історії, літератури, громадянської освіти, мистецтва, інформатики — навколо спільної теми, що сприяє глибшому розумінню складних історичних процесів, таких як діяльність ОУН у 1939–1941 роках. Учні зможуть проаналізувати публіцистичні чи художні тексти про національно-визвольний рух (наприклад, уривки з мемуарів або документів ОУН), виділити авторську позицію, стилістичні засоби.

Важливим чинником успішного впровадження проєктного навчання є ретельний і свідомий вибір теми проєкту. При цьому проєктний об'єкт обов'язково визначається за активної участі усіх учасників освітнього процесу. Слід звернути увагу, що організація проєктної діяльності повинна базуватися на принципах відомої «школи успіху та радості», яку свого часу створив французький педагог Селестен Френе [46, с 144]. Він наголошував, що головну роль у пізнавальному процесі та розвитку дитини відіграють її природні потреби, інстинкти, прагнення та бажання. Виходячи з цього, основним завданням школи є сприяння максимальній реалізації здібностей учнів. Додатково зазначимо, що відчуття радості від пізнання пробуджує інтелектуальний розвиток, задовольняє фізіологічні потреби та позитивно впливає на загальний стан організму [51, с 20]. У такому контексті тематика й зміст історичного проєкту визначаються вчителем за обов'язковим врахуванням пропозицій та інтересів самих учнів-учасників проєкту.

Процес визначення тематики та змісту проєкту можна описати за допомогою такого алгоритму:

Враховувати специфіку відповідної модельної або навчальної програми. Перед тим як обрати тему для історичного проєкту, обов'язково перегляньте очікувані результати навчання, запропонований зміст навчального предмета та види навчальної діяльності, передбачені програмою. Це дозволить передбачити,

що виконання проєкту сприятиме досягненню визначених вимог до обов'язкових результатів навчання у сфері громадянської та історичної освіти, які встановлені Державним стандартом базової середньої освіти.

Наприклад, якщо в модельній програмі акцент робиться на усвідомленні суспільної важливості об'єктивних і неупереджених історичних досліджень, то вибір відповідної історичної теми відповідатиме поставленим завданням державного стандарту.

Необхідно враховувати знання, життєвий досвід та інтереси учнів під час організації навчального процесу. Щоб ефективно залучити школярів до проєктного навчання, слід обирати теми, які відображають їхню реальність та особисті зацікавлення. Важливо брати до уваги культурні, соціальні або політичні аспекти, що резонують із досвідом учнів. Такий підхід не лише підвищує рівень актуальності обраного матеріалу, але й сприяє формуванню глибшої мотивації та активнішого залучення в навчальний процес[82]. Наприклад, якщо учні демонструють інтерес до воєнної історії, доречним буде організувати проєкт з дослідження військової стратегії ОУН.

Вибір контраверсійних тем, таких як діяльність ОУН у 1939–1941 роках, має значний освітній потенціал, оскільки спонукає учнів до глибшого осмислення складних і неоднозначних сторін історії. Робота з такими темами формує вміння критично мислити, розрізняти факти й інтерпретації, оцінювати джерела інформації та висловлювати аргументовану думку. Крім того, обговорення контраверсійних питань сприяє розвитку толерантності, вчить поважати інші погляди та підходити до історичних подій з позиції міждисциплінарного аналізу. У контексті міжпредметної інтеграції це дозволяє поєднувати історичні знання з етичними, правовими, мистецькими та інформаційними аспектами, розширюючи світогляд учнів і поглиблюючи їхню громадянську відповідальність.

Аналіз регіональних та глобальних аспектів у вивченні теми діяльності ОУН у 1939–1941 роках дає змогу учням побачити взаємозв'язок між локальними подіями та загальноєвропейськими процесами. Краєзнавчі

дослідження дозволяють заглибитися в історичне минуле рідного краю: учні можуть дослідити, як діяла ОУН на місцевому рівні, зібрати свідчення, вивчити пам'ятні місця чи архівні документи. У поєднанні з вивченням геополітичного контексту — подій Другої світової війни, радянської та нацистської окупації, змін у державних кордонах — це формує в учнів системне бачення історії. Такий підхід сприяє розвитку історичної свідомості, уміння співвідносити події різного масштабу та цінувати локальну спадщину в контексті національної пам'яті.

Зверніть увагу на вагоме значення обраної історичної тематики та її актуальність у сучасному контексті [47]. Звернення до теми діяльності ОУН у 1939–1941 роках набуває особливої актуальності на тлі повномасштабної війни Росії проти України. В умовах сучасної боротьби за державний суверенітет, територіальну цілісність і національну ідентичність, історичні приклади змагань за незалежність стають важливим ресурсом для формування патріотичної свідомості та громадянської відповідальності. Вивчення досвіду ОУН дозволяє учням глибше осмислити питання спротиву окупації, ролі ідеології, самоорганізації суспільства, а також морального вибору в часи воєнних загроз.

Слід звертати увагу на використання автентичних джерел, таких як документи, щоденники, листи, мемуари, фотографії, мапи та інші. Ці джерела мають значний пізнавальний потенціал, оскільки кожний з них відображає унікальні характеристики епохи, в яку вони були створені. Проте під час роботи з такими матеріалами важливо аналізувати не лише їхній змістовий аспект, але й з'ясувати їх походження та вивчити відповідну критичну літературу, якщо вона існує. Необхідно також враховувати рівень наукової опрацьованості джерела попередніми дослідниками [87, с. 128-130]. Зокрема, щоденники, листи, мемуари, фотографії, мапи та інші історичні матеріали допомагають учням безпосередньо зануритися в атмосферу епохи, простежити мотивації і настрої учасників подій, а також виявити різні точки зору.

Розгляд суперечливих тем відіграє важливу роль у стимулюванні критичного мислення учнів. Такий підхід сприяє формуванню навички піддавати сумніву усталені наративи, аналізувати інформацію, вибудовувати власні

інтерпретації та займатися аналітичним осмисленням проблем. Окрім того, обговорення контроверсійних питань здатне стимулювати інтерес учнів і забезпечити їх активну інтелектуальну участь у навчальному процесі [77].

На уроці учням пропонується проаналізувати два уривки зі свідчень очевидців діяльності ОУН у 1939–1941 роках — один із українського націоналіста, інший із радянського журналіста того часу. Завдання — виявити, у чому полягають відмінності в оцінках, які аргументи використовують автори, і як контекст впливає на подання фактів.

Зважайте на часові та ресурсні обмеження при плануванні проєкту. Упевніться, що вибрана тема відповідає можливостям дослідження в межах відведеного часу та доступних ресурсів, до яких входять матеріально-технічна база, джерела інформації та експертні платформи [48]. Обрання теми, яка може бути реалізована в рамках освітнього процесу, сприяє забезпеченню реалістичності та підвищенню ефективності виконання завдання.

Етап реалізації проєкту починається з ретельного планування заходів, спрямованих на вирішення поставленої проблеми, тобто з процесу розробки концепції самого проєкту. Планування виступає ключовою процедурою, результативність якої безпосередньо впливає на успішність подальшої реалізації проєкту. Формування структурованого плану дозволяє отримати цілісне бачення проєкту, а також чітко визначити послідовність виконання запланованих завдань [63].

Першочерговим етапом реалізації проєкту є формулювання його цілей та завдань. Перед початком здійснення поетапної розробки необхідно ретельно визначити стратегічні орієнтири та конкретизувати очікувані результати. Особливу увагу необхідно приділити прогнозуванню навчальних досягнень учнів, що мають бути реалізовані внаслідок впровадження проєкту.

Визначте основні етапи реалізації проєкту, структурно розподіляючи процес на ключові складові. Для кожного етапу детально продумайте відповідні види діяльності, які сприятимуть досягненню поставлених цілей [71]. До таких діяльностей можуть належати проведення досліджень, аналіз першоджерел,

створення та уточнення історичного наративу, а також підготовка і розробка презентаційних матеріалів. Особливу увагу приділіть визначенню часових рамок кожного етапу, встановлюючи реалістичні межі, які можна досягти в рамках відведеного на проєкт часу.

Наведемо приклад. На підготовчому етапі здійснюється ознайомлення з основними цілями та завданнями проєкту, визначення критеріїв оцінки його ефективності. Учасники формують групи, планують колективну роботу та розподіляють ролі між членами команди. Цей етап триває орієнтовно один тиждень.

Етап реалізації включає ретельний аналіз першоджерел, консультації з фахівцями, спростування популярних історичних міфів або формування нових підходів до трактування історичних подій. На цьому етапі також створюється кінцевий продукт проєкту. Тривалість етапу становить чотири тижні.

Підсумковий етап передбачає розробку візуальної презентації проєкту, її аналіз та перевірку експертами, а також підготовку до підсумкової демонстрації. Завершується проєкт проведенням презентації та рефлексією щодо виконаної роботи. Цей етап займає три тижні [72, с. 2].

Забезпечення гнучкості є ключовим для успішної реалізації проєкту, адже під час роботи можуть виникати несподівані труднощі, що потребують перегляду плану. Тому часові рамки слід розробляти з урахуванням можливості адаптації, щоб враховувати потреби учнів і коригувати діяльність за потреби.

Організуйте час з урахуванням рівня навантаження учнів. Переконайтеся, що поставлені завдання є досяжними та можуть бути виконані в межах визначеного терміну. Продумайте використання доступних ресурсів, технологій і врахуйте складність проєктних завдань. Скоригуйте розклад так, щоб учні мали достатньо часу для якісного та продуктивного виконання кожного завдання.

Визначення чітких часових меж та очікувань є невід'ємною складовою ефективної проєктної діяльності. Важливо забезпечити розуміння здобувачами освіти цілей кожного етапу виконання проєкту, характеру поставлених завдань, критеріїв оцінювання та бажаних результатів роботи. Такий підхід сприяє

збереженню концентрації та підтримує мотивацію учнів протягом усього періоду виконання проєкту. Крім того, це формує відчуття структурованості процесу та стимулює відповідальне ставлення до виконання завдань [48].

Забезпечуйте постійний моніторинг і корекцію часового графіка реалізації проєкту. Регулярно аналізуйте прогрес виконання завдань, оцінюючи необхідність його адаптації до реальних потреб і обставин. Фіксуйте витрати часу на кожному етапі, оцінюючи їхню ефективність та доцільність. У разі, якщо темпи виконання перевищують або, навпаки, не відповідають прогнозовим очікуванням, вносьте належні зміни до плану. Переконайтеся, що визначені цілі й завдання проєкту залишаються реалістичними та досяжними у межах наявних часових ресурсів [48].

Запровадьте практику самоаналізу та рефлексії. Після завершення проєкту надайте можливість школярам осмислити свій навчальний процес, обговорити отриманий досвід та оцінити власний прогрес і досягнення. Заохочуйте відзначення їхніх успіхів шляхом організації презентацій у класі, створення виставок або демонстрації виконаних робіт. Такий підхід сприяє формуванню відчуття завершеності виконаної діяльності, а також допомагає учням усвідомити значущість витрачених зусиль і набутих результатів.

Зробіть графік більш адаптивним, враховуючи індивідуальні освітні потреби учнів. Пропонується надати можливості для диференційованого підходу у реалізації проєктної діяльності [56]. Для окремих учнів може виникнути необхідність у додатковій підтримці або збільшенні часу для виконання завдань, тоді як інші матимуть вигоду від самостійного опрацювання матеріалів. Уточніть розклад таким чином, щоб забезпечити відповідність різним стилям навчання, рівням здібностей і науково-пізнавальних інтересів, створюючи умови для індивідуалізації підходів та забезпечення гнучкого темпу роботи.

Реалізація історичних проєктів зазвичай вимагає залучення різних видів ресурсів, серед яких освітньо-методичні, фінансові, матеріально-технічні тощо. Для вчителя особливо важливо заздалегідь подбати про належне забезпечення всіх необхідних ресурсів, які сприятимуть ефективній реалізації задуму. З метою

підвищення ефективності цього процесу рекомендується скористатися наступними порадами.

Залучайте технології у навчальний процес. Спонукайте школярів здійснювати дослідження в онлайн-форматі, працювати разом через цифрові інструменти та створювати інтерактивні презентації. Використовуйте освітні портали, інтерактивні карти і мультимедійні ресурси для глибшого засвоєння історичних подій і контекстів.

Використовуйте місцеві ресурси для забезпечення більш якісного й змістовного навчального процесу. Локальні музеї, історико-культурні товариства, архіви та бібліотеки володіють унікальними колекціями першоджерел, артефактів і спеціалізованої інформації, які становлять значну користь для освітньої діяльності.

Користуйтеся електронними базами даних, цифровими бібліотеками, архівами та віртуальними музеями [64]. Ці ресурси надають доступ до широкого спектра першоджерел, фотографій, документів і усних свідчень. Допоможіть учням навчитися ефективно працювати з цими платформами, правильно орієнтуватися в них і критично оцінювати достовірність та релевантність знайденої інформації.

Залучення партнерів до освітнього процесу є ключовим елементом у підвищенні якості проєкту. Рекомендується співпрацювати з фахівцями, такими як історики, краєзнавці або ветерани, які зможуть зробити вагомий внесок у збагачення навчального матеріалу. Запросіть їх поділитися з учнями своїми професійними знаннями та особистим досвідом, що є цінним джерелом глибшого розуміння історичних подій. Така співпраця не лише сприятиме поглибленню знань учнів, але й допоможе укріпити зв'язок між теоретичними аспектами навчання у класі та їх практичним відображенням у реальному житті [81].

Максимально інтегруйте навчальні ресурси у процес роботи. Ретельно вивчіть підручники, довідкові видання та додаткові навчальні матеріали, які містять опис історичного контексту та забезпечують детальний виклад

супровідної інформації. Використовуйте карти, діаграми та хронологічні таблиці для наочного ілюстрування історичних подій та процесів. Сприяйте активній участі учнів у створенні проєктів, заохочуючи їх застосовувати доступне художнє приладдя, матеріали для творчих робіт, а також різноманітні технічні засоби для підготовки результатів.

Активно знаходьте грантові можливості та інші джерела фінансування для своїх проєктів. Гранти можуть стати джерелом отримання додаткових матеріалів чи фінансової підтримки для реалізації історичних ініціатив. Існує безліч фондів, організацій і благодійників, які спрямовують свої ресурси на подібні проєкти. Вивчіть їхні пріоритети, підготуйте відповідні заявки з урахуванням вимог грантодавців. Розгляньте також можливість звернення до місцевих громадських організацій, бізнесу чи випускників, готових надати спонсорську допомогу або запропонувати іншу форму підтримки [52].

Питання доступності та інклюзивності є ключовими. Необхідно переконатися, що вибрані матеріали підходять для всіх учнів і враховують різні навчальні особливості. Звертайте увагу на мовні бар'єри, інтелектуальні чи фізичні особливості, а також інші фактори, які можуть вплинути на залучення учнів у навчальний процес. Застосовуйте адаптовані формати матеріалів і пропонуйте підтримку, щоб кожен учень міг повноцінно брати участь у реалізації проєкту [56].

Для забезпечення якості роботи постійно аналізуйте використані ресурси. Проводьте опитування серед учнів, щоб зрозуміти, наскільки ефективними вони є та якою мірою сприяють досягненню навчальних результатів. Визначайте слабкі місця та вносьте необхідні корективи в переліки матеріалів або способи їх використання. Регулярне оновлення й удосконалення колекції ресурсів дозволить не лише відповідати сучасним тенденціям в освіті, але й впроваджувати технологічні інновації у навчальний процес.

Використання проєктного підходу в освітньому процесі значно сприяє підвищенню актуальності історичної освіти для учнів. Завдяки зв'язку між подіями минулого і сучасністю, школярі починають глибше усвідомлювати

вплив історичних явищ на теперішнє і майбутнє. Такий підхід стимулює учнів до самостійного вивчення історичних подій, аналізу причинно-наслідкових зв'язків та виявлення їхнього значення для поточного стану суспільства. Це сприяє формуванню у школярів критичного мислення, дозволяючи їм більш усвідомлено оцінювати навколишній світ і активно залучатися до громадського життя.

Важливо також відзначити, що проєктне навчання забезпечує інклюзивність і врахування індивідуальних особливостей учнів. У рамках проєктних груп можуть одночасно співпрацювати діти з різними рівнями інтелектуальних здібностей та академічної підготовки. Завдяки можливості обирати теми проєктів відповідно до власних інтересів, захоплень і потреб, освітній процес стає особистісно орієнтованим і мотиваційним для кожного учня.

Крім того, впровадження проєктного навчання сприяє інтеграції сучасних інформаційних технологій у навчальний процес, що забезпечує учням доступ до великої кількості ресурсів. Такий підхід підсилює освітній потенціал, роблячи його більш універсальним і відповідним вимогам сучасного суспільства.

РОЗДІЛ 3.

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ НА ПРИКАРПАТТІ У 1939-1941 РОКАХ

Проектна діяльність на уроках історії є потужним інструментом для розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок та самостійності учнів. Вона сприяє глибшому розумінню історичних процесів і формує вміння аналізувати, аргументувати та самостійно здобувати знання.

Така діяльність стимулює учнів до аналізу різних точок зору та оцінки історичних подій. Завдяки роботі з джерелами, порівнянню фактів та обговоренню суперечливих питань, учні вчаться формувати власну позицію та обґрунтовувати її. Наприклад, аналіз причинно-наслідкових зв'язків або обговорення альтернативних сценаріїв розвитку подій допомагає розвивати аналітичне мислення [44, с 1-3].

Проектна діяльність передбачає самостійну роботу учнів з історичними джерелами, що розвиває їхні дослідницькі вміння. Учні вчаться ставити гіпотези, збирати та аналізувати інформацію, формулювати висновки та презентувати результати. Це сприяє формуванню навичок пошукової та аналітичної діяльності, необхідних для наукової роботи.

Такий вид діяльності вимагає від учнів самостійного планування та організації роботи. Вони визначають тему, збирають інформацію, аналізують її та презентують результати. Цей процес сприяє розвитку відповідальності, ініціативності та вміння працювати в команді, що є важливими аспектами самостійності учнів.

Тема «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті на першому етапі Другої світової війни (1939-1941 рр.)» вивчається у 10 класі при вивченні загальної теми «Західноукраїнські землі в міжвоєнний період».

Приклад застосування методу: учні працюють над міні-дослідженням «ОУН на моїй малій батьківщині – Прикарпатті в 1939–1941 рр.». Вони збирають інформацію про діяльність Організації українських націоналістів у своєму регіоні, опитують мешканців села або родичів, які мають спогади про ті часи, опрацьовують краєзнавчі матеріали та формують власні висновки щодо участі місцевого населення в національно-визвольному русі.

Такий проєкт не лише поглиблює знання учнів з певної теми, а й викликає емоційний інтерес, сприяє особистісному осмисленню історії та розвитку патріотичних почуттів.

Проблемно-пошуковий метод ґрунтується на постановці перед учнями складної історичної проблеми або суперечливого питання, на яке не існує однозначної відповіді. Основне завдання – сформулювати критичне ставлення до інформації, навчити бачити альтернативні точки зору, аргументувати власну позицію та шукати підтвердження в джерелах.

Зазвичай учні працюють із суперечливими історичними фактами або подіями, які мають різні інтерпретації. Така робота стимулює активну розумову діяльність, аналітичне мислення, здатність до дискусії [75, 1-4].

Приклад проблемного запитання: «Чи можна розглядати дії ОУН як початок визвольної боротьби чи продовження міжвоєнного опору?»

Учні вивчають політичну ситуацію в Європі на межі 1930–1940-х років, аналізують документи ОУН, відгуки сучасників, ставлення інших держав до діяльності українських націоналістів. Робота над такою темою спонукає до глибокого осмислення складних тем, до переосмислення відомих фактів через призму моральних, політичних та ідеологічних критеріїв.

Метод історичної реконструкції дозволяє учням «перенестися» у минуле, уявити себе його безпосередніми учасниками, спробувати відтворити події, думки, почуття людей певного часу. Він сприяє розвитку емоційного інтелекту, уяви, емпатії, а також вмінню працювати з деталями історичного побуту, культури, світогляду.

Реконструкція може мати різні форми: написання щоденників від імені історичної особи, створення інтерв'ю, оформлення театралізованої сцени, ведення блогу «очима героя минулого» [78, с. 71].

Приклад завдання: створити інтерв'ю з уявним «членом підпілля» або жителем села на Прикарпатті у 1940 році.

Учень повинен продумати запитання, підібрати історичну лексику, врахувати реалії часу, створити автентичну відповідь. Це не лише творче завдання, але й форма опрацювання великого масиву історичної інформації в інтерактивний спосіб.

Таким чином, методи навчання, які застосовуються в межах проєктної діяльності, дозволяють зробити урок історії активним, осмисленим і результативним. Вони сприяють формуванню не лише знань, але й вмінь аналізувати, синтезувати, дискутувати, оцінювати. А головне – діти вчать бачити історію не як набір дат і подій, а як живий процес, у якому важлива кожна людська доля, кожен вибір, кожне рішення. Проєктна діяльність перетворює учня з пасивного слухача на активного учасника історичного пізнання, а методи, що її супроводжують, відкривають шлях до глибшого розуміння світу, минулого та себе самого.

Ефективна проєктна діяльність неможлива без активного залучення учнів до процесу пізнання. Щоб стимулювати інтерес, творчість і аналітичні навички, вчитель може використовувати різноманітні дидактичні прийоми. Вони перетворюють урок на майданчик для досліджень, відкриттів і самовираження. Розглянемо найдієвіші з них.

«Картка героя» – прийом спрямований на персоніфікацію історії. Учні створюють індивідуальні або групові картки з інформацією про реальних учасників визвольного руху – членів ОУН, УПА, діячів підпілля. Картки можуть містити:

- коротку біографію;
- фотографії чи ілюстрації;
- ключові події з життя;

- цитати, архівні документи;
- посилання на джерела.

Такий формат сприяє глибшому зануренню у вивчення історичних постатей. Він розвиває дослідницькі навички, вміння працювати з джерелами та формує емоційний зв'язок із темою. «Картка героя» також може стати частиною виставки, стінгазети або мультимедійного проєкту.

«Історична мозаїка» – прийом полягає в тому, що учням пропонується набір розрізнених фрагментів історичних джерел – уривки з листів, газет, протоколів, фото, спогадів. Завдання – зібрати ці фрагменти у логічну, цілісну розповідь, встановити зв'язки між подіями, виявити причинно-наслідкові зв'язки.

Цей підхід:

- формує навички критичного мислення;
- розвиває уважність і вміння структурувати інформацію;
- стимулює співпрацю в групах.

«Історична мозаїка» може використовуватися як вступ до теми або як рефлексивне завдання після завершення роботи над проєктом.

«Живий музей» – інтерактивний прийом, що перетворює клас на музейну експозицію. Учні готують:

- макети, стенди, постери;
- «експонати» – копії документів, предмети побуту, мапи;
- ролі – екскурсоводи, герої, очевидці.

Кожна група відповідає за певний «зал» або історичний період. Відвідувачами музею можуть бути однокласники, учні молодших класів або батьки. Такий формат дозволяє креативно представити результати проєкту, розвиває ораторські навички, вміння презентувати інформацію і працювати в команді.

«Історичний детектив» – прийом, в якому учням пропонується розслідувати умовну справу з архіву НКВС або МГБ, пов'язану з діяльністю ОУН у певному регіоні. У завданні можуть бути:

- фрагменти архівних справ;
- повідомлення інформаторів;
- документи-звинувачення;
- листи учасників руху опору.

Учні мають визначити: хто був підозрюваним, які були докази, яка історична реальність стоїть за цими документами. Прийом сприяє:

- розвитку логічного мислення;
- формуванню навичок аналізу джерел;
- вихованню навичок юридичного та історичного аналізу.

«Хронологічна карта» – прийом інтегрує історичні події в єдину часову лінію. Учні створюють інтерактивну хронологію, яка містить:

- основні події теми;
- ілюстрації, мапи, фото;
- короткі коментарі або пояснення;
- особисті висновки.

Карта може бути виготовлена як на папері, так і в цифровому форматі (наприклад, за допомогою онлайн-сервісів). Цей інструмент дозволяє структурувати знання, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та бачити хронологію у динаміці.

«Дерево запитань» – прийом на початковому етапі проєкту учні формулюють запитання за темою, які потім вивішуються на дошці або стенді у вигляді дерева. У процесі дослідження кожне запитання поступово отримує відповідь, яка закріплюється на «листочку».

Цей прийом:

- заохочує учнів до самостійного формулювання пізнавальних завдань;
- стимулює дослідницьку активність;
- демонструє прогрес у роботі над проєктом;
- підсилює мотивацію до пошуку інформації.

«Дерево запитань» можна залишити у класі до завершення роботи над проєктом – як символ спільної пізнавальної діяльності.

Методи і прийоми в проєктній діяльності не лише урізноманітнюють навчальний процес, а й глибоко залучають учнів до вивчення історії. Вони сприяють формуванню дослідницьких, аналітичних, презентаційних навичок, розвивають міжособистісну взаємодію та вміння презентувати свої ідеї. Кожен прийом може бути адаптований до конкретної теми, вікової категорії та рівня підготовки класу, що робить їх універсальним інструментом сучасного вчителя історії [50, с 3-4].

Проєктна діяльність в освіті може реалізовуватись у різних формах залежно від мети, тематики, віку учнів та навчальних умов. Вибір форми визначає, як учні організовують свою роботу, співпрацюють і презентують результати. Найбільш поширеними формами є: індивідуальна, парна, групова, класна (колективна), міжкласна.

Індивідуальна форма проєктної діяльності передбачає, що кожен учень працює самостійно над обраною темою, яка відповідає загальній проблематиці, визначеній учителем або навчальною програмою. Це дає змогу глибше зануритися в тему, обрати найближчий для себе аспект, самостійно організувати процес дослідження, обробки матеріалу та підготовки результатів.

Ключовою особливістю такої форми є особистісна значущість теми для учня: він може вивчати історію свого роду, свого населеного пункту або події, що викликають у нього інтерес. Завдяки цьому досягається високий рівень мотивації [39, с. 82].

Приклади тем індивідуальних мініпроєктів:

- «Діяльність ОУН у моєму населеному пункті у 1939–1941 рр.»
Учень досліджує, чи була зафіксована діяльність підпільних структур Організації українських націоналістів у його регіоні, аналізує джерела, опитує місцевих жителів, звертається до краєзнавчої літератури.

- «Мій прадід – свідок війни: родинна історія через листи та світлини».
Проєкт базується на сімейних архівах. Учень вивчає документи, листування, фотографії, складає біографічну довідку, з'ясовує, через які події пройшов його пращур.

- «Символіка українського визвольного руху у першій фазі Другої світової війни». Учень аналізує візуальні символи та знаки, що використовувалися членами ОУН, УПА, досліджує їхнє походження, значення та вплив на формування національної ідентичності.

Переваги індивідуальної форми проєктної роботи:

- Індивідуалізація навчання. Кожен учень може працювати у власному темпі, обирати стиль роботи, глибину дослідження і засоби подання результату. Це дозволяє враховувати його інтереси, здібності, особистий досвід, рівень підготовки.

- Можливість поглибленого дослідження. Індивідуальна форма дає змогу детально зосередитися на вузькій темі, не обмежуючись узагальненнями. Це сприяє формуванню аналітичних навичок, умінню працювати з джерелами, оцінювати їхню достовірність.

- Розвиток самоорганізації та самостійності. Учень самостійно планує свою роботу, визначає етапи проєкту, контролює хід виконання завдань, вирішує труднощі. Це важливо для формування відповідальності за результат, а також життєво важливих компетентностей – тайм-менеджменту, цілепокладання, рефлексії.

- Формування особистісного зв'язку з історією. Коли учень досліджує історію власної родини або рідного краю, історичні події перестають бути абстрактними. Це викликає емоційний відгук, сприяє формуванню громадянської позиції, патріотизму та історичної свідомості [41, с. 61].

Особливості реалізації:

- Учитель виконує роль наставника, консультанта;
- Важливою є підтримка з боку батьків або краєзнавчих ресурсів;
- Форми представлення результату можуть бути різними: презентація, міні-фільм, виставка, буклет, дослідницька робота, карта, фотоальбом, постер тощо;
- Проєкт може стати основою для подальших наукових чи конкурсних робіт [39, с. 82].

Отже, індивідуальна форма проєктної роботи дозволяє учневі не лише краще зрозуміти певний аспект історії, але й відчувати себе її дослідником. Такий формат готує школяра до самостійного мислення, критичного ставлення до інформації та відповідального ставлення до власної праці. Це форма навчання, що максимально відповідає засадам особистісно орієнтованого та компетентнісного підходу.

Парна форма проєктної діяльності передбачає, що над одним мініпроєктом працює двоє учнів. Це ефективна форма організації навчання, особливо у випадках, коли обсяг інформації або складність завдання не потребують залучення великої групи, але водночас вимагають спільного аналізу, обговорення та поділу функцій.

У парі учні самостійно або за допомогою вчителя розподіляють обов'язки відповідно до своїх сильних сторін, інтересів чи компетентностей. Один може відповідати за дослідницьку частину (роботу з джерелами, фактами, датами), інший – за візуальне оформлення, технічну реалізацію чи публічну презентацію. Такий підхід дозволяє кожному максимально реалізувати свій потенціал, не відчуваючи перевантаження [54, с. 40].

Приклади парних мініпроєктів:

- «Місцева історія визвольного руху: документ і візуалізація». Один учень працює з архівними документами, музейними матеріалами, збирає історичні факти; другий – створює буклет, оформляє віртуальну виставку або готує відеопрезентацію.
- «Двоє – два погляди». Учні інсценізують інтерв'ю: один – «селянин 1940 року», інший – «учасник ОУН». Разом вони створюють текст, підбирають відповідний контекст, мову та оформлення.
- «Пам'ять поколінь». Один учень проводить інтерв'ювання члена родини (дідуся, бабусі), інший – упорядковує матеріали в презентацію або комікс на тему «Родинна історія у роки війни».

Переваги парної форми:

- Навчання співпраці. У парі учні навчаються: слухати одне одного, домовлятися, розподіляти ролі, приймати спільні рішення. Це готує їх до ефективної командної роботи в подальшому навчанні та житті.

- Обмін знаннями і досвідом. Під час роботи один учень може передати партнеру свої знання, навички або пояснити складні моменти. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу обома учасниками.

- Опора на сильні сторони партнера. Парна форма дозволяє використовувати індивідуальні переваги кожного учня: один краще володіє технічними інструментами, інший – має глибші знання історії; один має аналітичне мислення, інший – творчий підхід.

- Зниження рівня тривожності. Працюючи удвох, учні відчувають більшу впевненість, особливо при захисті проєкту. Це особливо важливо для тих, кому важко виступати на публіку або працювати самотійно.

Особливості реалізації:

- Учитель повинен допомогти учням правильно сформулювати пари (з урахуванням інтересів і рівня підготовки).
- Важливо відслідковувати баланс участі: кожен учень повинен зробити свій внесок.
- Парна робота – хороша підготовка до групової взаємодії в майбутніх проєктах.
- Результати можуть бути оформлені у вигляді буклету, плаката, відеоролика, онлайн-презентації, короткого дослідження тощо [61, с. 20].

Таким чином, парна форма проєктної роботи є золотою серединою між індивідуальним заглибленням у тему та груповою співпрацею. Вона поєднує особисту відповідальність з колективною взаємодією, розвиває навички комунікації, організації та продуктивної взаємодії. Такий формат особливо ефективний у шкільному середовищі, де учні потребують підтримки, але водночас прагнуть проявити ініціативу та індивідуальність.

Групова форма проєктної діяльності передбачає роботу учнів у малих командах, які об'єднані спільною метою, але мають різні завдання в межах

одного великого проєкту. Це найпоширеніша форма організації навчальних проєктів, особливо у старших класах, де учні вже мають досвід співпраці, розподілу обов'язків і представлення результатів.

Кожна група отримує свою ділянку роботи – тематичну або функціональну – і готує окрему частину підсумкової презентації. Групи можуть працювати паралельно або послідовно, залежно від структури проєкту [54, с. 42].

Приклади групового проєкту на тему визвольного руху: «Визвольний рух на Прикарпатті у 1939–1941 роках»
Склад учасників: 4 групи по 4–5 учнів.

Група 1: «ОУН на Прикарпатті: історичний контекст». Досліджує загальну політичну ситуацію в регіоні, діяльність підпільних організацій, вплив міжнародної ситуації на події в краї.

Група 2: «Особистості визвольного руху: портрети учасників». Збирає біографії ключових постатей (реальних чи реконструйованих), створює «галерею героїв» – у вигляді плакатів, буклетів або мультимедійної презентації.

Група 3: «Інтерактивна мапа подій 1939–1941 рр.». Створює візуальний матеріал: карту з нанесеними ключовими подіями, місцями боїв, репресій, акцій спротиву, використовуючи цифрові сервіси або паперові макети.

Група 4: «Сприйняття визвольного руху в сучасному суспільстві». Проводить опитування, аналізує думки місцевих жителів, учителів, однолітків щодо пам'яті про ОУН та її учасників; готує виставку або соціальний ролик.

Результати кожної групи представляються під час спільного заходу (презентації, виставки, відкритого уроку, шкільного форуму), утворюючи цілісну картину дослідження.

Коли тема складна або багатогранна, її можна логічно поділити на частини й доручити різним групам. Це дає змогу не лише глибше її опрацювати, а й навчити учнів бачити зв'язки між аспектами історичної дійсності [60, с. 155].

Особливості реалізації:

- Учитель координує розподіл тем і стежить за дотриманням структури;

- Групи можуть презентувати свої результати у формі виставки, круглого столу, відео, театралізації або цифрової презентації;
- Важливо організувати взаємне оцінювання між групами або самооцінку для підвищення відповідальності;
- Кожен учень має бути залучений – не лише формально, а через конкретні завдання [61, с. 22].

Отже, групова форма проєктної роботи – це потужний інструмент розвитку як предметних історичних знань, так і соціальних компетентностей. Вона дозволяє учням побачити себе як частину колективного дослідження, навчитися узгоджувати думки та працювати задля спільного результату. Така форма сприяє глибшому розумінню історії як живого процесу, в якому важливі не лише факти, а й уміння слухати, аналізувати, дискутувати та презентувати власну позицію.

Колективна форма проєктної роботи передбачає залучення всього класу до виконання масштабного історичного проєкту. Кожен учень отримує конкретну мікророль відповідно до своїх інтересів та здібностей. Це дозволяє об'єднати зусилля для досягнення спільної мети, даючи можливість кожному проявити себе та виконати свою частину роботи. Важливою складовою такої форми є співпраця всіх учасників у рамках загального проєкту, де кожен має чітке розуміння своєї ролі в колективному процесі.

Проєкт зазвичай має більш амбітні завдання та передбачає активне використання різних навичок, таких як дослідження, дизайн, презентація, технічне оснащення тощо. Така форма підходить для великих проєктів, які мають публічний характер і можуть бути презентовані на загальному заході [61, с. 21].

Приклад проєкту: «Прикарпаття в національно-визвольному русі 1939–1941 рр. – історія, яку не можна забути».

Формат: Інтерактивна виставка, що включає публічний захід у школі. Виставка розповідає про основні події, постаті та історичні контексти національно-визвольного руху в регіоні, що стали важливими етапами в історії України в цей період.

Ролі учнів:

- Дослідники: збирання та аналіз архівних матеріалів, історичних джерел, спогадів очевидців.
- Дизайнери: оформлення виставки, створення стендів, плакатів, буклетів.
- Ведучі: підготовка та проведення публічної презентації проєкту.
- Аналітики: аналіз фактичного матеріалу, створення аналітичних доповідей, статей, брошур.
- Фотографи: документування виставки, подій, виступів.
- Хронологи: створення хронології подій, зокрема на основі карт і фотографій.
- Актори: театралізовані сцени, що відображають ключові моменти визвольного руху в регіоні.
- Звукооператори: запис і монтаж аудіо матеріалів для виставки, створення атмосфери через звук.

Проекти в такій формі допомагають учням розвивати соціальні навички, такі як співпраця, комунікація та здатність працювати в команді. Вони навчаються взаємодіяти, враховувати думки й пропозиції інших, а також приймати конструктивну критику [57, с. 52].

Особливості реалізації:

1. Планування – учитель допомагає учням чітко розподілити ролі та завдання, складає детальний план реалізації проєкту, встановлюючи терміни виконання завдань.
2. Розподіл ресурсів – учні отримують необхідні матеріали для досліджень (книги, статті, інтерв'ю з експертами, доступ до архівів і музеїв).
3. Регулярні консультації – протягом роботи над проєктом учитель проводить консультації з окремими групами учнів, допомагає коригувати хід роботи і надає зворотний зв'язок.
4. Форма презентації – результати роботи представлені в інтерактивному форматі, зокрема через виставку, публічну презентацію чи шкільний захід, що дозволяє не лише показати результати, а й активно взаємодіяти з аудиторією [57, с. 53].

Таким чином, колективна форма проєктної діяльності є одним із найефективніших способів залучення учнів до глибокого дослідження історії. Вона допомагає не лише освоїти конкретну тему, а й розвивати соціальні, комунікативні та організаційні навички. Така форма стимулює креативність, учні вчаться працювати в команді та отримують практичний досвід, що стане корисним не лише в навчанні, а й у житті. Публічний захист результатів додає елементу змагання та мотивації до досягнення високого рівня виконання проєкту.

Міжкласна або міжпредметна форма проєктної діяльності передбачає інтеграцію різних дисциплін і залучення учнів з різних класів або шкіл до виконання спільного завдання. Це дозволяє учням поглянути на одну й ту саму проблему з різних точок зору та через різні предмети. Такий підхід сприяє розвитку комплексного мислення, де учні не тільки освоюють специфічні знання кожної дисципліни, але й вчаться застосовувати їх у міждисциплінарному контексті.

Ідея міжкласних проєктів полягає в тому, щоб через співпрацю між предметами дати учням можливість отримати більш широку картину досліджуваної теми, поєднавши теорію та практику. Такий формат роботи дозволяє інтегрувати знання з історії з іншими предметами, зокрема, літературою, мистецтвом, інформатикою, громадянською освітою тощо [69, с. 66].

Приклади міжкласних проєктів:

1. Створення кросдисциплінарного блогу чи вебсайту з використанням ІІІ (інформатика, історія, громадянська освіта). Учні різних класів працюють разом над створенням блогу чи вебсайту, що висвітлює історичні події національно-визвольних рухів, використовуючи сучасні технології, зокрема штучний інтелект для обробки та представлення інформації. Проєкт дозволяє учням застосовувати навички з історії для створення контенту, а також освоювати технології створення цифрових ресурсів.

2. Аналіз художніх творів на тему боротьби за свободу (література, історія, мистецтво). Учні аналізують художні твори (романи, поезії, п'єси) на тему боротьби за свободу, що допомагає глибше зрозуміти контекст визвольних рухів через літературну та історичну призму. Можна об'єднати це з дослідженням історичних постатей та подій того часу.
3. Виготовлення графічних матеріалів, фотоколажів (мистецтво, історія). Учні створюють графічні матеріали (плакати, фотоколажі) на основі вивчених історичних подій, таких як важливі моменти національно-визвольних рухів. Це дозволяє виразити історичні події через мистецтво, що сприяє глибшому усвідомленню вивченого матеріалу.

Позакласна форма проєктної діяльності дозволяє учням працювати над історичними проєктами під час факультативів, гуртків, клубів патріотичного виховання або інших позашкільних активностей. Цей формат дає учням більше часу для самостійної роботи та глибшого дослідження теми. Проєкти можуть тривати кілька тижнів або навіть місяців, даючи учням змогу розкрити свою тему більш детально та на професійному рівні.

Позакласна діяльність дозволяє учням працювати над великими проєктами, які потребують більш тривалого та глибокого дослідження, ніж звичайна навчальна програма. Такі проєкти часто мають практичний або культурно-просвітницький характер і можуть бути представлені в різних форматах, таких як відео, виставки, експедиції чи публічні заходи [79].

Приклади позакласних проєктів:

1. Відеоісторія «Спогади мого села про перші роки війни» (історія, громадянська освіта). Учні проводять інтерв'ю з місцевими жителями або родичами, записуючи їхні спогади про перші роки війни, а потім створюють відеоісторію, яка буде демонструватися в школі чи на шкільному сайті. Це дає учням можливість не лише працювати з історичними джерелами, але й активно брати участь у документуванні історії.
2. Гурткова експедиція з відвідування місць пам'яті (історія, географія, патріотичне виховання). Група учнів відвідує важливі історичні місця

(пам'ятники, музеї, історичні будівлі), робить дослідження на місці, фотографує та створює звіт чи презентацію. Це допомагає учням краще розуміти історію через безпосереднє знайомство з місцями, де відбувалися важливі події.

Таким чином різні форми організації проєктної діяльності дають учням можливість не лише заглиблюватися в тему з різних аспектів, а й вчитися працювати з різними типами матеріалів та створювати проєкти, які виходять за межі стандартної програми. Це допомагає розвивати в учнях не лише академічні, а й соціальні, технологічні та творчі навички, що важливі в сучасному світі.

Проєктна діяльність на уроках історії є ефективним способом впровадження компетентнісного підходу до навчання, оскільки вона дозволяє учням розвивати різноманітні ключові компетентності через практичне освоєння матеріалу. Розглянемо, як різні типи компетентностей можуть бути реалізовані в процесі вивчення історії через проєктну діяльність.

Громадянська компетентність полягає в здатності особи активно брати участь у житті громадянського суспільства, розуміти свої права та обов'язки, а також проявляти повагу до інших. Одним із важливих елементів громадянської компетентності є патріотизм, усвідомлення важливості історичної пам'яті та національної ідентичності.

Вивчення національно-визвольного руху, зокрема через проєктну діяльність, допомагає учням:

- Формувати патріотичні почуття, розуміючи значення боротьби за незалежність для кожної нації.
- Осмислювати роль борців за незалежність у становленні країни та важливість захисту національних цінностей.
- Оцінювати вплив визвольних рухів на сучасне суспільство та долю окремих поколінь [42, с. 34].

Приклад проєкту: Проєкт «Мій прадід – свідок війни: родинна історія через листи та світлини» дозволяє учням по-новому поглянути на історію свого

краю та країни, розповісти про героїчні вчинки їхніх предків, тим самим підвищуючи рівень патріотичної свідомості.

Інформаційно-комунікаційна компетентність (ІКК) передбачає вміння працювати з інформацією, використовувати цифрові інструменти для створення, обміну та пошуку знань. В умовах сучасної освіти це дуже важлива компетентність, адже інформаційні технології займають ключове місце в навчальному процесі.

Проектна діяльність в історії сприяє розвитку ІКК через:

- Роботу з цифровими джерелами: онлайн-архівами, електронними бібліотеками, історичними базами даних.
- Створення презентацій, відеоматеріалів, блогів, електронних мап подій, які зможуть подати історичні факти у доступній та наочній формі.
- Використання сучасних інструментів для дослідження історії та презентації результатів роботи [37, с. 7].

Приклад проекту: Створення інтерактивної мапи подій на основі досліджень про визвольний рух. Учні працюють з географічними інформаційними системами (ГІС), створюючи наочні матеріали, які показують рух ОУН на карті України в 1939–1941 рр.

Комунікативна компетентність передбачає вміння ефективно взаємодіяти з іншими людьми, виражати свої думки та почуття, а також слухати та аналізувати думки інших. У контексті проектної діяльності з історії комунікація грає важливу роль у груповій роботі та обговоренні результатів досліджень.

В рамках проектів учні:

- Презентують результати своєї роботи в класі чи на публічних заходах.
- Вчаться вести дискусії та аргументувати свої позиції в обговореннях історичних подій.
- Залучають до співпраці інтерв'юерів (очевидців, старших родичів) для збору свідчень та створення нових історичних матеріалів [38, с. 40].

Приклад проєкту: Проєкт «Історичний детектив» – учні проводять інтерв'ю з родичами або очевидцями подій Другої світової війни, аналізують їх свідчення і представляють їх у вигляді докладних звітів або відео.

Логічна уомпетентність включає здатність аналізувати інформацію, ставити запитання та розглядати різні точки зору. Важливою складовою цього процесу є вміння оцінювати достовірність джерел та розпізнавати маніпуляції або упередження в інформації.

Проєктна діяльність сприяє розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем через: аналіз суперечливих історичних джерел, таких як офіційні радянські матеріали та документи ОУН; роботу з маніпулятивними або пропагандистськими текстами, що дозволяє учням розпізнавати спроби фальсифікації історії та маніпулювання фактами; оцінку різних інтерпретацій історичних подій, розгляд їх у контексті різних соціальних, політичних та культурних умов [54, с. 41].

Приклад проєкту: «Розслідування історичних маніпуляцій» дозволяє учням порівняти радянські пропагандистські матеріали з архівними документами ОУН і знайти відмінності у трактуванні подій, розвиваючи таким чином навички критичного аналізу.

Таким чином, реалізація компетентнісного підходу через проєктну діяльність на уроках історії забезпечує всебічний розвиток учнів, сприяє формуванню таких важливих навичок, як громадянська відповідальність, інформаційна грамотність, комунікація та критичне мислення. Такий підхід не тільки поглиблює розуміння історії, але й готує учнів до активної участі в сучасному суспільстві, здатних критично оцінювати інформацію, взаємодіяти в колективі та шукати рішення складних проблем.

Особистісно-орієнтований підхід у навчанні історії має на меті врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх інтересів, цінностей та життєвого досвіду. Завдяки цьому підходу кожен учень має можливість знайти власний шлях до пізнання історії, що сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення.

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу через проєктну діяльність:

1. Право вибору теми мініпроєкту. Учні отримують можливість обрати тему, що найбільше відповідає їхнім інтересам та цінностям. Це може бути дослідження важливих для них особистостей, подій або місць, що мають особливе значення. Наприклад, учень може обрати тему, яка пов'язана з історією його родини, наприклад: *«Мій прадід – учасник боротьби за незалежність: спогади через листи та фото»*. Це дозволяє не лише вивчати історію на більш особистому рівні, а й сприяє розвитку емоційного зв'язку з темою.
2. Різні ролі в проєкті. В рамках групових або індивідуальних проєктів кожен учень може обрати для себе роль, яка найбільше відповідає його сильним сторонам: дослідника, дизайнера, митця, ведучого чи доповідача. Це дозволяє учням використовувати свої здібності та інтереси для виконання певних завдань, що підвищує їх мотивацію до роботи та залученість у процес.
3. Залучення родинної пам'яті. Особистісно-орієнтований підхід включає інтеграцію родинної пам'яті учнів у навчальний процес. Це може бути особливо важливим, коли учні мають можливість дізнатися про участь своїх родичів або мешканців села у визвольній боротьбі, репресіях або інших історичних подіях. Такий підхід не лише збагачує знання учнів, а й допомагає їм відчувати себе частиною історії та зв'язок із поколіннями, що жили до них.
4. Емоційна залученість. Теми, пов'язані з боротьбою, репресіями та опором, мають високий емоційний відгук у учнів, сприяючи розвитку емпатії та формуванню ціннісного ставлення до історії. Коли учні безпосередньо залучені до вивчення історичних подій, які мають особистісне значення, це не лише зміцнює їхню мотивацію, але й розвиває більш глибоке розуміння історичних процесів та їх впливу на суспільство.

Діяльнісний підхід орієнтується на активну практичну діяльність учнів, що дозволяє їм самотійно створювати продукти, застосовувати знання на практиці та брати участь у різних видах діяльності. Цей підхід сприяє не лише

засвоєнню знань, а й розвитку важливих компетенцій, таких як критичне мислення, творчість, здатність до аналізу та самостійної роботи.

Реалізація діяльнісного підходу через проєктну діяльність:

1. Створення історичних проєктів. Учні активно займаються створенням історичних продуктів, таких як буклети, презентації, мапи подій, відеоролики, віртуальні музеї. Цей процес дозволяє застосувати знання з історії на практиці та створювати наочні матеріали, які можна використовувати як для навчання, так і для презентацій на публічних заходах.
2. Робота з джерелами. Учні отримують можливість працювати з різними видами джерел: архівними документами, спогадами очевидців, фотографіями, картами. Це дозволяє їм розвивати навички історичної роботи, вчитися критично оцінювати джерела та виявляти важливу інформацію, яка допомагає в аналізі історичних подій.
3. Виступи, дебати, круглі столи. Для розвитку навичок публічних виступів, комунікації та аргументації учні беруть участь у дебатах, круглих столах або моделюванні історичних ситуацій. Це може бути рольова гра, де учень виступає як представник підпілля ОУН або іншої історичної фігури, що дає можливість зрозуміти складність історичних процесів та навчає висловлювати власну точку зору на події.
4. Залучення до локального дослідження. Учні залучаються до локальних досліджень, що включає відвідування музеїв, роботу з краєзнавцями, участь у місцевих заходах. Це не лише поглиблює знання з історії їхнього регіону, а й формує вміння працювати з конкретними історичними фактами, що безпосередньо стосуються їхнього оточення [57, с. 71-72].

Таким чином, у процесі аналізу засобів активізації пізнавальної діяльності учнів було встановлено, що проєктне навчання є ефективним інструментом для залучення школярів до глибшого осмислення складних історичних тем. Особливо це стосується вивчення українського національно-визвольного руху на Прикарпатті у 1939–1941 роках, який потребує міжпредметного підходу, роботи з автентичними джерелами, критичного аналізу та осмислення

суперечливих історичних подій. Застосування проєктної діяльності сприяє формуванню в учнів навичок дослідницької роботи, розвитку критичного мислення, усвідомлення цінності історичної правди й національної пам'яті. Участь у таких проєктах активізує внутрішню мотивацію учнів, підвищує їхню зацікавленість у вивченні історії рідного краю та формує відповідальне ставлення до суспільних процесів як у минулому, так і в сучасності. Отже, проєктне навчання не лише розширює знання, а й сприяє вихованню свідомих, компетентних громадян.

ВИСНОВКИ

Дослідження українського національного руху на Прикарпатті в період 1939–1941 років дозволяє глибше осмислити складність історичних процесів у Західній Україні на тлі змін влади, військових конфліктів та соціально-політичного протистояння. У цей час регіон переживав низку кардинальних трансформацій, пов'язаних із вторгненням радянських, а згодом — нацистських військ, що супроводжувалося системним терором, репресіями й руйнуванням попередніх державних структур. У такому контексті діяльність Організації українських націоналістів (ОУН) стала однією з найбільш активних форм боротьби за українську державність, хоча і викликає численні дискусії серед істориків через неоднозначні засоби й наслідки її дій.

Проаналізовано конфліктну складову взаємин між українським та польським населенням, що значною мірою визначила дії ОУН проти представників польської адміністрації та колоністів. Варто підкреслити, що наслідком багаторічної політики полонізації, репресій та дискримінації українців у міжвоєнній Польщі стало глибоке відчуття несправедливості, яке радикальні націоналісти трансформували в боротьбу за «етнічно чисту» Україну. Діяльність ОУН проти поляків у цей період, зокрема вбивства посадовців, саботаж і залякування, слід розглядати не лише як політичний протест, а й як свідчення відсутності інших ефективних способів політичного представництва для українців у тодішніх умовах.

Однак така діяльність, незважаючи на її політичні мотиви, супроводжувалася актами насильства, які не завжди мали чітке виправдання й призводили до загострення міжнаціональної ворожнечі. Це особливо актуально в сучасному дискурсі, коли важливо зберігати об'єктивність у трактуванні складних сторінок історії, визнаючи як героїзм, так і трагізм національно-визвольної боротьби.

Розглянуто діяльність пробоевих груп — спеціально підготовлених загонів ОУН, які діяли збройно та організаційно перед приходом німецької армії влітку

1941 року. Їхня мета полягала у створенні підґрунтя для проголошення Української держави та розгортанні мережі місцевого самоврядування. Ці групи не лише проводили агітацію та організаційну роботу, але й активно діяли у тилу радянських військ, беручи участь у збройних акціях, диверсіях та захопленні установ.

Діяльність пробоевих груп на Прикарпатті мала важливе значення для мобілізації місцевого населення до ідеї української державності. Їхня присутність у регіоні сприяла підняттю патріотичних настроїв, створенню нелегальних органів самоуправління, формуванню підпільної мережі та координації дій з центром у Кракові. Водночас, слід визнати, що дії пробоевих груп відбувалися в умовах жорсткого зовнішнього тиску — між СРСР і Третім Рейхом — що вкрай обмежувало можливості українських націоналістів реалізувати свої політичні цілі.

Особливу увагу слід звернути на внутрішні суперечності в самій ОУН, які виявилися в ідеологічному розколі між бандерівцями (ОУН-Б) та мельниківцями (ОУН-М). Цей конфлікт суттєво ускладнив координацію дій та підривав загальну ефективність руху. Проте на рівні окремих регіональних ініціатив, зокрема на Прикарпатті, ОУН змогла здійснити низку успішних дій з організації місцевого самоврядування, поширення підпільної преси, створення контактів з населенням і активізації національної свідомості.

Отже, діяльність українського національного руху на Прикарпатті у 1939–1941 роках демонструє складний, суперечливий, але водночас героїчний період у боротьбі за українську незалежність. Цей досвід потребує уважного, зваженого аналізу без ідеалізації чи заперечення складних сторін. Вивчення цієї теми сприяє глибшому розумінню національної історії, формує критичне мислення, історичну свідомість та відповідальне ставлення до минулого, що є надзвичайно важливим у сучасних умовах війни за свободу та гідність України.

Одним із ключових завдань сучасної школи є формування відповідальної, самостійної, здатної до критичного мислення й творчого вирішення проблем

особистості. Це досягається не лише через зміст освіти, а передусім завдяки впровадженню ефективних технологій навчання.

Проектне навчання є однією з найрезультативніших форм організації освітнього процесу на уроках історії, оскільки поєднує компетентнісний, особистісно орієнтований і діяльнісний підходи. Така технологія забезпечує умови для самореалізації учнів, розвиває їхній інтелектуальний і творчий потенціал, формує навички співпраці, відповідальність і позитивне ставлення до навчання. Учень стає активним суб'єктом пізнання, а вчитель — фасилітатором і наставником. Успішність застосування цієї технології значною мірою залежить від урахування індивідуальних та вікових особливостей учнів, ретельної організації проектної діяльності й педагогічної майстерності вчителя.

Застосування проектного навчання у вивченні теми українського національно-визвольного руху на Прикарпатті у 1939–1941 роках показало високу ефективність цього підходу в контексті реалізації компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання. Проектна діяльність стимулює пізнавальну активність учнів через використання різноманітних форм (індивідуальна, групова, командна робота), прийомів (аналіз джерел, моделювання ситуацій, краєзнавчі дослідження, створення презентацій, віртуальних екскурсій) та методів (дослідницький, проблемно-пошуковий, рольових ігор, інтерв'ювання).

Виконання учнями навчальних проектів передбачає їхню особисту участь у всіх етапах діяльності — від формулювання проблеми до представлення результатів, що сприяє розвитку критичного мислення, навичок самостійної роботи, рефлексії, комунікації та міжпредметних зв'язків. Водночас такий підхід поглиблює знання з історії, формує ціннісне ставлення до подій національного минулого, активізує інтерес до локальної історії й актуалізує усвідомлення зв'язку минулого з сучасністю. Таким чином, проектне навчання виступає не лише засобом формування історичної компетентності, а й важливим чинником виховання патріотично свідомої, соціально активної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Законодавчі і нормативні документи

1. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ : HREC PRESS, 2022. 260 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf> (дата звернення: 23.12.2024).
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: <http://school19.zp.ua/wp-content/uploads/2020/10/derzhstandart-converted.pdf> (дата звернення: 23.12.2024).
3. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 04.01.2025).
4. Закон України від 16.01.2020 № 463-IX «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 03.04.2025).
5. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=нова%20українська%20школа> (дата звернення: 10.01.2025).
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://drive.google.com/file/d/1BdJsxljlNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 20.05.2025).
7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> (дата звернення: 05.05.2025).

ІІ. Опубліковані документи і матеріали

8. Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р. : документи ГДА СБ України / упоряд. : В. Даниленко, С. Кокін ; редкол. : В. Даниленко

- (відп. ред.) та ін. ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, ГДА СБ України. Вид. 2-е, перероб. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2013. Ч. 2 : Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р. 607 с.
9. Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950) / Ред. рада: Богунов С., Боряк Г., Кокін С. (співголова). Інститут національного державознавства; Галузевий державний архів служби безпеки України. Т. 1. К., 2007. 321 с.
 10. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті: Документи і матеріали. – Том 2. – Книга 1: (1939–1945) / Відп. ред. М. Кугутяк; Упорядн.: І. Андрухів, М. Вітенко, Т. Галицька-Дідух, І. Гурак, О. Жерноклеєв, М. Кугутяк, О. Лисенко, О. Марущенко, А. Міщук, Г. Пославська, В. Сергійчук. Івано-Франківська обласна державна адміністрація; Івано-Франківська обласна рада; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника; Інститут історії і політології; Державний архів Івано-Франківської області; Науково-дослідний інститут історії, етнології і археології Карпат; Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. В. Кураса НАН України. Івано-Франківськ: КПФ "ЛІК", 2009. 600 с.

III. Монографії і статті

11. Андрухів І., Француз А. Станіславщина: Двадцять буремних літ (1939-1959) : супіл.-політ. та іст.-правовий аналіз. Рівне - Івано-Франківськ: [б.в.] 2001. 335 с.
12. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини: (1939-1945). Львів: Львів. нац. ун-т імені І. Франка, Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту., 2003. 685 с.

13. Бедрій А. Українська держава, створена актом 30 червня 1941. Дрогобич: Відродження, 1996. 96 с.
14. Дарованець О., Марчук І. Передвісник УПА – Володимир Робітницький. *Визвольний шлях*. 2002. Кн. 9. С. 33–39.
15. Дзюбан О. Українсько-польське протистояння у вересні 1939 року у тогочасній пресі та споминах очевидців. *Український визвольний рух*: наук. зб. Львів, 2003. Збірник 2. С. 74-85.
16. Дерев'яний І. Друга ліквідація органами НКВД УРСР Крайової ексекутиви ОУН у Львівській області в 1940 -1941 рр. *Український визвольний рух*. Зб. 15. Львів, 2011. С. 122-129.
17. Ільюшин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова : протистояння в Західній Україні (1939-1945 рр.). Київ: *Києво-Могилянська академія*. 2009. 399 с.
18. Кук В. Степан Бандера (1909-1999 рр.). Івано-Франківськ: *Лілея-НВ*: 1999. 47 с.
19. Архієрейський Д., Г.Бажан О., Бикова Т.В, Киричук Ю.А. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ-ХХ ст. Історичні нариси / Відповід. ред. В.А.Смолій. Київ: Наук, думка, 2002. 952 с.
20. Кондрат Ф. Ми стали волі на сторожі. Івано-Франківськ: *Лілея-НВ*, 2002. 112 с.
21. Кучерук О. Українське повстання вересня 1939 року на Західній Україні. *Пам'ять століть*. 2000. № 5. С. 143-151.
22. Мороз В. Сокальщина колиска героїв. *Націоналістичний кур'єр*. 2001. № 2. С. 3.
23. Малюга В.М. Антифашистська інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН-УПА в 1941–1944 рр. *Історія слов'янських народів: дослідження актуальних проблем: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. Вип. 8: Україна і Польща в горнилі Другої світової війни. С. 144–156.
24. Мудрик-Мечник С. Шляхами підпілля революційної ОУН: причинки до історії. Львів: *Універсум*, 1997. 114 с.

25. Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН (Б) у 1940-1942 роках. Київ: *Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т історії України НАН України*, 2004. 597 с.
26. Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.) / Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2012. 592 с.
27. Патриляк І. Завдання оунівської пропаганди на час війни. *Молода нація*. 2001. № 4. С. 129-152.
28. Патриляк І.К. Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух в 1939-1944 рр.: структура, чисельність, діяльність. URL: <https://old.uinp.gov.ua/page/dopovid-ivana-patrilyaka> (дата звернення 03.11.2024).
29. Резмер В. Позиція і участь українців у німецько-польській кампанії 1939 р. *Україна – Польща: важкі питання. Матеріали IV Міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни»*. Варшава, 1999. Т.4. С. 13–33.
30. Руккас А. Бойові дії загонів ОУН у вересні 1939 р. *Дрогобицький краєзнавчий збірник: спецвипуск до 60-річчя УПА*. Дрогобич. 2002. 385–395.
31. Руккас А. Збройні виступи членів ОУН на початку Другої світової війни. *Воєнна історія*. 2008. № 5. С. 44-50.
32. Руккас А. ОУН на території Львівського воєводства у вересні 1939 р. *Київська старовина*. 2003. № 1. С. 73-82.
33. Швагуляк М. Позиція та участь українців у німецько-польській війні 1939 р. *Україна – Польща: важкі питання*. Т. 4. Варшава, 1999. С. 35-59.
34. Шпіцер В., Мороз В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій-«Лопатинський». Львів: *Афіша*, 2004. 256 с.
35. Kulińska L. Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922 – 1939. Kraków: Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego, Księgarnia Akademicka. 2009, 743 s.

IV. Монографії і статті (методика)

36. Адамчук В. Шляхи розвитку навичок проектної діяльності. *Трудове навчання*. 2009. № 1. С. 10-14.
37. Андрусенко І. Проектна технологія. *Початкова освіта*. 2010. №8 С. 7-8.
38. Андрусак Г. Метод проектів у географічному краєзнавстві. *Географія та основи економіки в школі*. 2011. № 3. С. 40-42.
39. Артїм Н. Метод проектів в освітній системі школи. *Управління школою*. 2011. № 10–12. С. 82.
40. Бабій К., Бахтарова А. Нетрадиційний урок за проектною технологією. *Управління школою*. 2007. № 1. С. 22-25.
41. Бакала І. Проектне навчання як засіб розвитку пізнавальних потреб учнів. *Обдарована дитина*. 2010. № 3. С. 61-65.
42. Баханов К. Навчання історії за проектною системою. *Історія в школі*. 2000. № 3. С. 33–37.
43. Білокінь Л. Метод проектів в навчально-виховному процесі. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2009. № 5. С. 15.
44. Блог вчителя історії та правознавства Слободянюк Жанни Леонідівни. *Блог*. URL: https://slobodjanuk.blogspot.com/p/blog-page_7.html?utm_source (дата звернення 04.04.2025).
45. Васильєва О.В. Міжпредметні зв'язки як чинник оптимізації процесу навчання. Науково-дослідна робота молодих учених : стан, проблеми, перспективи : матер. Всеукр. наук- практ. інтернет-конф., 2-6 грудня 2013р. Херсон : ХДУ, 2013. С. 34-38.
46. Пономарьова Г. Ф. Бабакіна О. О. Беляев С. Б. Нові педагогічні технології. Навчальний посібник. Харків: [б.в.]. 2013. 280 с.
47. Вітюк М.М. Використання методу проектів на уроках історії. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. 2019. April, №3. С. 54-55.
48. Мацей Світек Важливість визначення часових обмежень для ефективного управління проектами. URL:

<https://teamdeck.io/uk/%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8/%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%BE%D0%B1%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/>
(дата звернення 11.04.2025).

49. Возна З. Формування м'яких навичок в учнів засобами змісту курсу «Громадянська освіта». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. Вип.1. С 98-101.
50. Герлянд Т.М. Сучасні підходи до впровадження проектної технології у процес загальноосвітньої підготовки закладів професійно-технічної освіти. *Педагогічна освіта – теорія і практика*. 2013. Вип. 13. С. 43-47.
51. Гончаренко-Закревська Н. Інноваційні підходи щодо розвитку особистості і формування поведінки дитини в педагогічній спадщині С. Френе. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 17–29.
52. Гранти на персональні проекти. *House of Europe*. 2021. 15.02. URL: <https://houseofeurope.org.ua/grant/individual-project-grants> (дата звернення 12.04.2025).
53. Джерела ресурсного забезпечення проекту та їх вибір. *Букліб. Студенська бібліотека*. URL: <https://buklib.net/books/25314/> (дата звернення 11.04.2025).
54. Гузеєв В. В. «Метод проектів» як окремий випадок інтегральної технології навчання. *Директор школи*. 1995. № 6. С. 39–47.
55. Дакалюк Н. Проектна діяльність як засіб формування пізнавальних універсальних навчальних дій в учнів початкової школи. Проблеми і перспективи розвитку освіти. *Здобутки молодих науковців. Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської інтернет-конференції молодих учених «Проблеми і перспективи розвитку освіти XXI століття»*. м Умань 18-19 листопада 2021 р./МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені

- Павла Тичини, Ф-т початкової освіти [та ін.]; [голов. ред. Комар О. А.; відпов. за вип. зб. Якимчук Б. А. ; редкол.: Кравчук О. В., Грітченко Т. Я., Лююк О. В. [та ін.]. Умань, 2021. С.85-87. URL: https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/107-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhi-stolittia-18-19-lystopada-2021-r/822-proektna-diyalnist-yak-zasib-formuvannya-piznavalnikh-universalnikh-navchalnikh-dij-v-uchniv-pochatkovoji-shkoli?utm_source (дата звернення 14.04.2025).
56. Диференційоване навчання: навіщо і як проводити. *НУШ*. 2021. 16 жовтня. URL: <https://nus.org.ua/2021/10/16/dyferentsiojovane-navchannya-navishho-i-yak-provodyty/> (дата звернення 15.04.2025).
57. Долід В., Долганов П. Проектне навчання в історичній освіті: методичні рекомендації. Рівне: *РОІППО*, 2023. 83 с.
58. Доценко Л.Л. Методика вивчення контрверсійних питань історії в школі. *На урок*. 2018. 1 квітня. URL: <https://naurok.com.ua/vistup-na-konferenci-metodika-vivchennya-kontroversiynih-pitan-istori-v-shkoli-22390.html> (дата звернення 15.04.2025).
59. Жосан О.Е. Метод проектів у контексті реалізації Концепції «Нова українська школа». *Науково-методичний супровід функціонування інформаційно-освітнього простору регіону : Науково-методичний вісник*. 2017. № 53. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/elib/zhosan/article4.pdf> (дата звернення 14.04.2025).
60. Ковшун Н. Е. Аналіз та планування проектів: навчальний посібник. Київ: *Центр учбової літератури*, 2008. 344 с.
61. Мариновська О., Юсипчук С. Науково-методичний проект «Проектна педагогіка». *Вертикаль : додаток до часопису «Обрії»*. 2008. № 1 (12). С. 16–22.
62. Мірошник С. І. Теоретичні основи навчальної проектної діяльності учнів. *Народна освіта*. 2014. Випуск №2 (23). URL:

- https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2383 (дата звернення 07.04.2025).
63. Метод проектів – ефективна технологія навчання. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1415/> (дата звернення 11.04.2025).
64. Музеї України просто неба. URL: <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/> (дата звернення 17.04.2025).
65. Навчання на основі проектів 2025- приклади та переваги. Корпоративне Навчання Онлайн | Розробка Онлайн Курсів для Дистанційного Навчання. Learn solutions. 2023. 17 грудня. URL: <https://pg-group.online/navchannya-na-osnovi-proektiv/> (дата звернення 15.04.2025).
66. Освітні інновації та передовий педагогічний досвід в закладах освіти Івано-Франківської області: науково-методичний збірник / упоряд.: З.Болюк, Р.Зуб'як, О.Мариновська та ін. /за заг. ред. Болюк З., Мариновської О., Зуб'яка Р.]. Івано-Франківськ: ОІППО, 2007. 220 с.
67. Кречевська К. Педагогіка партнерства: - сутність, основні ідеї та принципи. *Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи: Зб. ст. Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. м. Харків, 6 квітня 2017 р. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85–88. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%9F%D0%B5%D0%B4_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD.pdf (дата звернення 14.04.2025).*
68. Пометун О. І., Гупан Н. М. Практичні заняття з історії в основній школі : методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 160 с. URL: <https://znayshov.com/FR/5173/104.pdf> (дата звернення 20.04.2025).

69. Романовська М. Б. Метод проектів у навчальному процесі (методичний посібник). Харків: *Веста: Видавництво «Ранок»*, 2007. 160 с
70. Стефанюк Г. В. Розвиток історичного та логічного мислення на уроках історії: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: *ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*, 2018. 62 с.
71. Структуризація проекту. *Національний університет «Острозька академія»*. Тема 5. С. 8.
URL: https://www.oa.edu.ua/download/Lektsija_5.PDF (дата звернення 17.04.2025).
72. Етапи та стадії виробничого й навчального проектування. *Всеосвіта*. 2022, 13 грудня. URL: <https://vseosvita.ua/lesson/tema-12-etapy-ta-stadii-vyrobnychoho-i-navchalnoho-proektuvannia-332524.html> (дата звернення 03.04.2025).
73. Сучасні методи проектування. Конспект лекцій / Укладач Козак І. Київ: *НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»*, 2017. 65 с. URL: https://cpsm.kpi.ua/Doc/konsp_suchasni_metodi.pdf (дата звернення 20.03.2025).
74. Тиндирика О. Міжпредметні зв'язки на уроках історії як засіб формування компетентностей учня. *«Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи» : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика: зб. наук. праць. Київ: Фенікс, 2019. С. 250–253.
75. Трачук В.М. Проблемно-пошуковий метод як засіб розвитку мовно-літературних інтересів учнів. *Всеосвіта*. 2019, 19 серпня. URL: <https://vseosvita.ua/library/problemno-posukovij-metod-ak-zasib-rozvitku-movno-literaturnih-interesiv-ucniv-158487.html> (дата звернення 03.03.2025).
76. Тютюнник І.С. Проектні технології як засіб формування предметної компетентності учнів на уроках історії в ПТНЗ. *Теорія та методика*

- навчання суспільних дисциплін науково-педагогічний журнал. 2018. №1(6). С. 152-159.
77. Копичко Л. Формування історичного світогляду учнів шляхом розвитку критичного мислення. Урок. *OSBITA.UA*. URL:https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/41604/?utm_source (дата звернення 25.12.2024).
78. Чорна М. І. Метод проектів на уроках історії. Тернопіль - Харків: Видавництво «Ранок», 2011. 160 с.
79. Шевченко І.І. Проектна діяльність учнів на уроках історії. Видавництво педагогічної преси та літератури. URL: https://osvitaua.com/2016/02/23306/?utm_source (дата звернення 03.04.2025).
80. Як визначити проблеми, мету проекту, загальні завдання та результати? *Культура і креативність*. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/proposal-writing-course/vol-2> (дата звернення 26.04.2025).
81. Як знайти партнера для проекту? *Громадський простір*. URL: <https://www.prostir.ua/?library=yak-znajty-partnera-dlya-projektu> (дата звернення 15.04.2025).
82. 21 ідея для мотивації учнів (Від TeachThought Staff). Видавнича група «Основа», 2020. 4 жовтня URL: <https://osnova.com.ua/21-ideya-dlya-motivatsii-uchniv-vid-teachthought-staff/?srsltid=AfmBOorUd9t2v4txjRQGrS6zyTT4I3Ez-A29A2KSe0XcSDYkNxsExTkX> (дата звернення 03.04.2025).

V. Підручники і посібники

83. Баханов К. О. Організація особистісно-орієнтованого навчання: Порадник молодого вчителя. Харків: Вид. група «Основа», 2008. 159 с.
84. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.

85. Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. 2022, Харків: Ранок, 120 с.
86. Семиволос С. В. Бекетова. Х. : ВГ «Основа», 2018. 119 [1] с.
87. Історичне джерелознавство: підручник /Калакура Я. С., Головка С. В., Войцехівська І. Н. та ін. Київ: *Либідь*, 2002. 488 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-171.htm> (дата звернення 11.11.2024).
88. Мороз П.В., Мороз І.В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі : методичний посібник. Київ : *ТОВ «КОНВІ ПРИНТ»*, 2018. 96 с
89. Нові педагогічні технології. Навчальний посібник / Г. Ф., Пономарьова, О. О. Бабакіна, С. Б.Беляєв. Харків: [б.в.], 2013. 280 с.. URL: <https://studfile.net/preview/5511894/page:20/> (дата звернення 03.12.2024).
90. Пометун О. І. Гупан Н. М. Власов В. С. Компетентнісно-орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ : *Конві Принт*, 2018. 208 с.
91. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: методичний посібник. Київ: *А.С.К.*, 2004. 192 с.
92. Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І., Комар О. А., Торчинська Т. А. Інтерактивні технології: теорія та методика: посібник для викладачів. Умань-Київ: [б.в.], 2008. 94 с.
93. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: *Видавництво ХНАДУ*, 2017. 324 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Випуск газети «Самостійна Україна» від 7 липня 1941 року

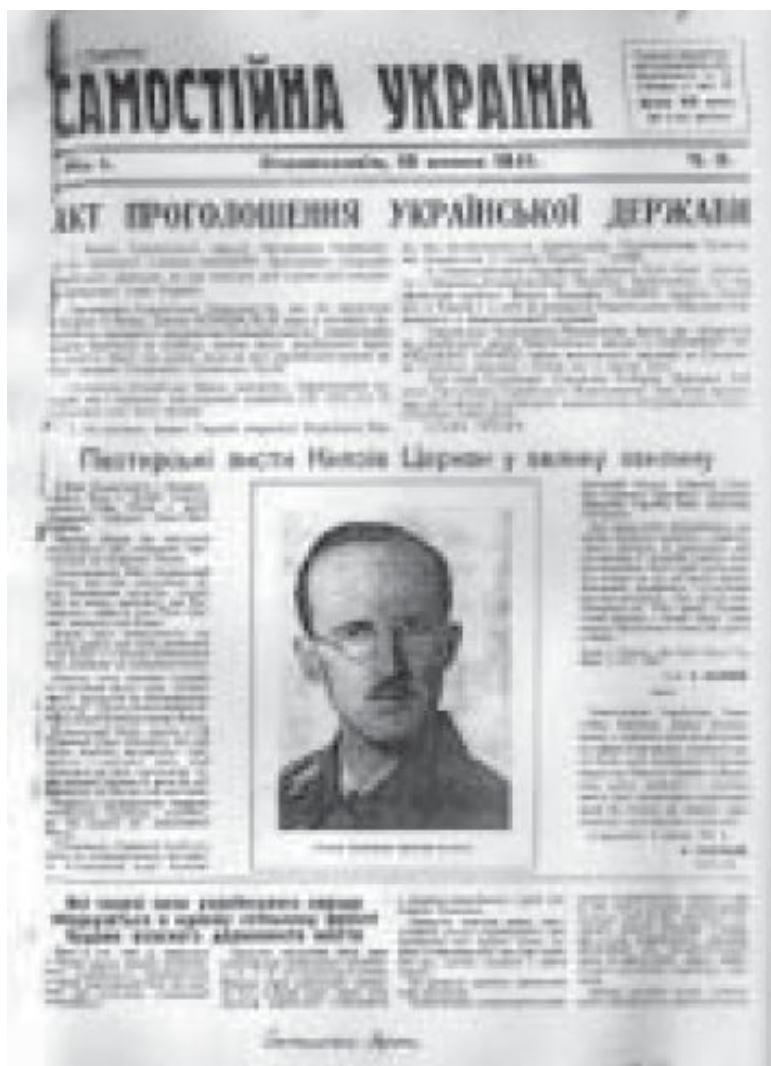
Джерело: «Боремося проти тиранії!». Перший маніфест бандерівської ОУН.

URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/01/1/151822/> (дата звернення

03.05.2025 р.)

ДОДАТОК Б

Випуск газети «Самостійна Україна» від 10 липня 1941 року

Джерело: Armyform. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/06/30/30-chervnya-1941-roku-v-lvovi-bulo-progolosheno-akt-vidnovlennya-ukrayinskoyi-derzhavnosti/>
(дата звернення 04.05.2025 р.)

ДОДАТОК В*Тип проєкту:*

Мультимедійний проєкт (відео/презентація/інтерактивна карта)

Тривалість проєкту:

4–6 тижнів

Цілі проєкту:

- Дослідити історію визвольного руху на Прикарпатті 1939–1941 років.
- Визначити роль конкретних людей (героїв) у національно-визвольній боротьбі.
- Розвинути навички роботи з історичними джерелами та цифровими інструментами.
- Створити мультимедійний продукт (відео, презентація або інтерактивну карту).
- Поглибити знання учнів про важливість збереження історичної пам'яті та національної ідентичності.

Освітні результати:

- Компетентнісні: учні освоюють основи історичного аналізу, критичного мислення, навчаються працювати з архівами та джерелами, використовують ІКТ для створення мультимедійних продуктів.
- Особистісно-орієнтовані: діти обирають історичну тему, яка має особистісне значення, і мають можливість долучити свою родинну історію до великого наративу.
- Діяльнісні: учні створюють віртуальний продукт (відео, презентація або інтерактивну мапу), який потім презентують перед класом або громадою.

*Структура проєкту:**I. Підготовка до проєкту**1. Ознайомлення з темою.*

Вчитель вводить в тему проєкту, пояснює, що таке визвольний рух на Прикарпатті в 1939–1941 рр., його значення для національної історії. Даються основні терміни і поняття, короткий огляд історичних подій.

2. Розподіл завдань.

Учні обирають героя для дослідження (це може бути родич або представник їхнього села, що брав участь у визвольному русі). Вчитель допомагає визначити ключові аспекти дослідження: особисті історії, роль у визвольному русі, місцеві події.

3. Робота з джерелами.

Учні працюють з документами, архівами, спогадами, а також шукають інформацію у місцевих музеях або бібліотеках. Вони можуть проводити інтерв'ю з родичами або людьми, які пам'ятають ці події.

II. Етап дослідження

1. Збір інформації.

Учні активно збирають інформацію про визвольний рух, обраних героїв, аналізують різні джерела: архівні документи, усні свідчення, фото, карти. Також можуть використовувати інтернет-ресурси для пошуку додаткових матеріалів.

2. Аналіз джерел.

Учні працюють з історичними джерелами, аналізують різні погляди на події того часу (наприклад, порівнюють радянські матеріали з документами ОУН). Це дає можливість розвивати критичне мислення і навички аналізу джерел.

3. Інтерв'ю (усна історія).

Діти можуть організувати інтерв'ю з родичами або старшими людьми, які можуть поділитися спогадами про тих, хто боровся за незалежність України в їхніх селах.

III. Створення мультимедійного продукту

1. Створення карт та презентацій.

Учні використовують Google Maps або Canva для створення інтерактивних карт, на яких будуть позначені ключові події визвольного руху, а також розташування важливих об'єктів (наприклад, села, місця боїв, підпільні організації).

2. Створення відео або презентацій.

Зібрана інформація оформлюється у вигляді відео, мультимедійної презентації або інтерактивної презентації за допомогою програм PowerPoint, Prezi, Genially. Можна створити навіть віртуальний музей з допомогою цих інструментів.

3. Виготовлення фотоколажів або буклетів.

Учні можуть створити буклети або фотоколажі, які демонструють історії героїв визвольного руху.

IV. Презентація результатів

1. Презентація проекту.

Кожен учень або група презентує свій результат (відео, презентацію, карту) класу або громаді. Презентація повинна включати основні факти, особисті історії героїв, висновки та рекомендації.

2. Виставка або публічний захід.

У школі або місцевій громаді може бути організована виставка, де буде представлена інформація про визвольний рух, героїв, місцеві події. Можна організувати публічний захід, де учні виступатимуть з доповідями, демонструючи свої роботи.

V. Оцінювання результатів

1. Самооцінка та взаємооцінка.

Учні оцінюють свою роботу та роботу однокласників, дають конструктивний зворотний зв'язок, оцінюючи якість дослідження, презентацій і мультимедійних продуктів.

2. Оцінка вчителя.

Вчитель оцінює проєкт за кількома критеріями: глибина дослідження, креативність у презентації, якість роботи з джерелами, ефективність співпраці в групах, вплив на аудиторію.

Необхідні ресурси:

- Інформаційні ресурси: архівні документи, усні свідчення, книги, статті.
- Цифрові інструменти: Google Maps, Canva, Padlet, PowerPoint, Prezi, Genially, відео/аудіоінтерв'ю.

- Місцеві ресурси: музеї, бібліотеки, місцеві архіви.

Очікувані результати проєкту:

1. Зростання інтересу до історії та національної пам'яті.
2. Поглиблення розуміння ролі визвольного руху на локальному рівні.
3. Розвиток навичок командної роботи та комунікації.
4. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення творчих продуктів.
5. Емоційне залучення учнів до вивчення теми через родинні історії та особисті героїчні приклади.

Цей проєкт є прикладом того, як можна поєднати історичне навчання з сучасними технологіями та особистісним підходом до освіти, стимулюючи учнів до активної участі у процесі вивчення історії їхнього краю та країни.

Джерело: власна розробка.

ДОДАТОК Г

Г.1. Хронологічна карта.

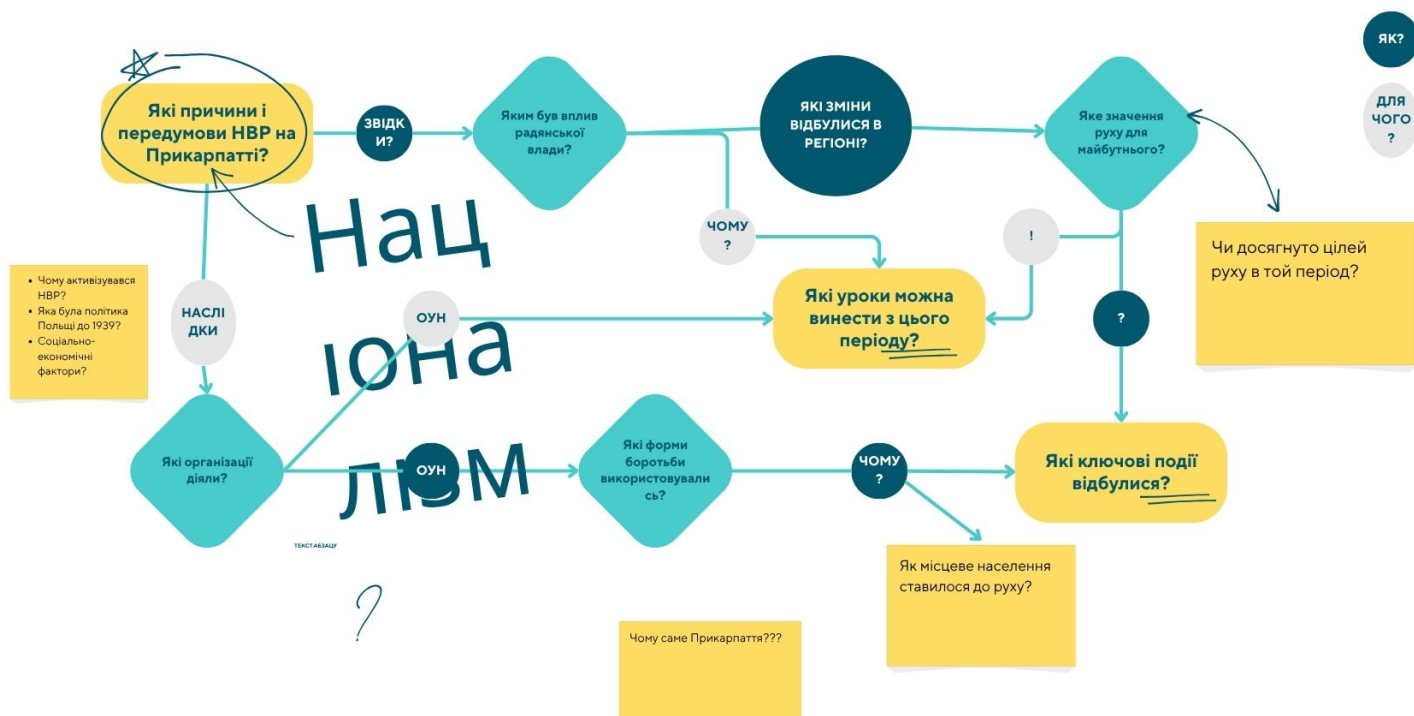
Джерело: Canva. URL:

<https://www.canva.com/design/DAGpOqo3oMk/1HB82TIkoPlJKm6c4s--gw/edit>

(дата звернення 06.05.2025 р.).

Г. 2. Дерево запитань

Дерево запитань

Джерело: Canva. URL:

<https://www.canva.com/design/DAGpO6CAcOY/ZvgwC6NsTvTvyNssHkNLhw/edit>
 (дата звернення 07.05.2025 р.).

Г.3. Картка Героя

Карта Героя

Мирослав Симчич
“Кривонос”

Максим Лосик

Дитинство	Народився 5 січня 1923 року в селі Вижній Березів, Коломийського повіту, Станіславівського воєводства, Галичина (тепер Косівський район Івано-Франківської області, Україна), у сім'ї селян середнього достатку. Обидва його діди були друзями-опришками.
Бойовий досвід	У 1941 році він приєднався до юнацької мережі ОУН. Напередодні завершення навчання в Коломийському архітектурному технікумі, восени 1943 року, був направлений до першого куреня УНС (Українська народна самооборона) у Космач, де служив кулеметником. Після двох боїв з німцями цей курінь відступив у Чорний Ліс, за винятком чоти Скуби, на базі якої була сформована нова сотня. Районний Орел відправив Симчича знову до Коломиї, тепер вже для проведення розвідки. Навесні, з приходом більшовиків, сотенний Скуба направив Симчича до старшинської школи, яка була організована в присілку Завосли у Космачі.
Битва за Космач	Найуспішнішим боєм сотенного Симчича став Рушівський бій під Космачем
Арешт	Засуджений у 1949 році Івано-Франківським Військовим трибуналом за участь в УПА на 25 років позбавлення волі. Він дивом вижив у складних умовах етапів і концтаборів. Активно брав участь у повстаннях та боротьбі з ворогами. Пізніше знову отримав ще 25 років за «участь у націоналістичному угрупованні».
Останні роки життя	Звільнений у 1985 році, він провів в ув'язненні 32 роки, 6 місяців і 3 дні. На пенсії проживав у місті Коломия Івано-Франківської області, де був почесним громадянином. Помер 18 січня 2023 року у віці 100 років. Його поховали 20 січня 2023 року на цвинтарі «Монастирок» у Коломиї.

Джерело: Canva. URL:

<https://www.canva.com/design/DAGpsLzIBaY/FDl0oY7XJdXlInNY3fqieA/edit>

(дата звернення 10.05.2025 р.).

Г.4. Інтерв'ю з членом підпілля мого села

Джерело: Canva. URL:

https://www.canva.com/design/DAGpsN_yy_U/1hYSg9k_887zH0g1Rn1_AQ/edit?ui=eyJBIjp7fX0 (дата звернення 11.05.2025 р.)

Г.5. Інтерв'ю «Двоє – два погляди»

Інтерв'ю "Двоє- два погляди"

Іван (бере інтерв'ю у
селянина 1940 р.

Як ви оцінюєте ситуацію
на Прикарпатті в 1940 р.?

Ох, синку, які там оцінки... Завжди щось та й
мінялося, а нам, простим людям, головне, щоб
був хліб на столі та щоб не стріляли. Вже
скільки пережили — то польські пани, то німці
прийшли, а ще пізніше прийдуть москалі. Було
страшно.

Як змінилося ваше повсякденне
життя в той час?

Змінилося? Все перевернулося. Забирали
молодих до війська, на примусові роботи. Хліб
було важко виростити, бо не знали, чи не
заберуть, чи хтось не прийде і не відбере.
Ціни росли, товарів бракувало. Жили з дня на
день, надіючись на Бога.

Як ви ставитеся до національно-визвольного
руху, якщо чули про такий?

Чув, звичайно. Казали, що хлопці в лісах
ховалися, боролися за вільну Україну. Важко
сказати. Дехто їх підтримував, дехто боявся, бо
від них теж були клопоти.

Як ви вважаєте, що було найважливішим для
українського народу в цей час?

Для українського народу? Найважливіше —
було зберегти себе. Зберегти сім'ю, віру.
Землю свою обробляти. Щоб не втратити
свого коріння. А ще — щоб не було розділення
між людьми, щоб ми були єдині. Бо тільки
разом ми могли щось пережити.

Артур (бере інтерв'ю в
учасника ОУН

Як ви оцінюєте ситуацію
на Прикарпатті в 1940 р.?

Поточна ситуація була надзвичайно складною,
але водночас це був історичний шанс для
України. Ми стояли на порозі великих змін.
Німецька окупація дала нам тимчасову
можливість для зміцнення наших позицій,
хоча ми розуміли, що вони не є нашими
союзниками у прагненні до незалежності.

Як змінилося ваше повсякденне
життя в той час?

Моє повсякденне життя повністю
підпорядковувалось боротьбі. Кожен день —
це підготовка, навчання, планування акцій,
конспірація. Ми жили в постійній напрузі, але
це була єдина дорога до вільної України. Ми
покинули звичне життя, родини, задля
великої мети.

Як ви ставитеся до національно-
визвольного руху, якщо чули про такий?

Я не просто ставлюся, я є його невід'ємною
частиною, його серцем і душею. Національно-
визвольний рух — це єдиний шлях до свободи
для українського народу. Це наша відповідь на
століття поневолення, приниження, геноциду.

Як ви вважаєте, що було найважливішим
для українського народу в цей час?

Найважливішим було національна свідомість
та організована боротьба. Український народ
повинен був усвідомити свою єдність, свою
унікальність і своє право на власну державу.
Без цього розуміння, без готовності до
самопожертви, ми б ніколи не вибороли
свободу.

Джерело: Canva. URL:

https://www.canva.com/design/DAGpsmq5Z0E/CA5o3FM_OQug38FehWDMHw/edit (дата звернення 12.05.2025 р.)

План-конспект з предмета

«Історія України»

Урок 65

Дата 14.04.2025

10 клас

Тема: Рух опору в Україні.

Мета:

навчальна:

- ознайомити дітей з поняттями рух опору, Поліська Січ», ОУН, УПА, Армія Крайова, Армія Людова, підпілля, каральні акції; */інформаційна*
- охарактеризувати рух Опору та його течії; */інформаційна*
- розкрити внесок руху Опору в перемогу над нацизмом; */інформаційна*
- характеризувати та порівнювати діяльність української, польської та радянської течій , давати їм власну оцінку; */інформаційна, аксіологічна*
- ознайомити учнів з діяльністю ОУН і УПА на території Західної України; */інформаційна, просторова*
- висвітлити методи боротьби різних рухів опору; */інформаційна*
- проаналізувати діяльність ОУН на Прикарпатті в період 1939-1941 рр; */інформаційна, хронологічна*
- дізнатися, в чому причина боротьби ОУН проти поляків на Прикарпатті; */інформаційна*
- ознайомити учнів з діяльністю пробоевих груп на Прикарпатті 1940-1941 рр; */інформаційна, хронологічна*

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час минулих занять; *(перевірка д/з) /логічна, хронологічна, просторова*
- формувати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; *(робота з документами 1 та 2)) /логічна, аксіологічна*
- розглядати історичні явища в конкретно-історичних умовах, працювати з історичними джерелами; *(документи 1, 2, 3, 4, 5) /інформаційна, логічна*
- формувати мотивацію учнів до навчання; *(розв'язування ребуса) /особиста*
- розвиток критичного мислення; *(робота з документом 3) /логічна*
- розвивати увагу; *(Вправа «Незакінчені речення»)) /логічна, особиста*

- розвивати навички індивідуальної, парної та командної робіт; *(робота з таблицькою)) /особиста*
- удосконалити вміння працювати та аналізувати наочно-графічні засоби; *(робота з малюнками та зображеннями /інформаційна, логічна*

виховна:

- сприяти формуванню громадянської компетентності; *(робота з документом 3) /громадянська*
- сприяти формуванню національної свідомості учнів; *(при вивченні історичних постатей) /громадянська*
- сформулювати власну думку про діяльність національного руху на Прикарпатті; *(на прикладі історичних джерел) /аксіологічна громадянська*
- продовжувати формувати любов до Батьківщини і необхідність її захисту; *(в процесі вивчення теми уроку) /громадянська, особиста*
- виховувати відповідальність за доручену справу; *(домашнє завдання, виконання проєкту) /культурна, особиста*
- виховувати вміння керувати власними емоціями; *(робота в парах)); /особиста, культурна, соціальна*
- виховувати в учнів зацікавлення до вивчення історії; *(розв'язування ребусів, робота з документами) /особиста*
- виховувати шанобливе ставлення до думки інших; *(робота в парах, виконання проєкту) /соціальна, особмста*
- виховувати вміння формувати й відстоювати власну позицію, вміння робити вибір; *(вправа незакінчене речення) ») /аксіологічна, комунікативна, соціальна*

Тип уроку: комбінований

Обладнання: комп'ютер, мультимедійний проектор, мультимедійна презентація «Рух Опору в Україні», підручник, карта «Окупаційний режим в Україні 1939-1941, 1941—1944 рр. Рух Опору», атлас, роздатковий матеріал , документи, портрети історичних діячів.

Основні дати:

- вересень 1939 р. - початок активної діяльності ОУН проти поляків;
- січень 1940 р. – створення ударних (пробоевих) груп;
- червень 1941р. - початок розгортання радянського партизанського руху;
- 30 червня 1941р.—проголошення у Львові ОУН (Б) Акту відновлення Української держави;

- 1942 р. — створення Українського штабу партизанського руху;
- 14 жовтня 1942 р. — створення УПА.

Основні терміни: рух Опору, партизани, «Поліська Січ», ОУН, УПА, пробоеві групи, Армія Крайова, Армія Людова, підпілля, каральні акції, Центральний штаб партизанського руху, Український штаб партизанського руху, рейди, «рейкова війна».

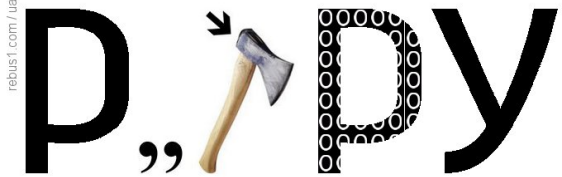
Основні історичні постаті: Р. Шухевич, С. Бандера, А. Мельник, Є. Коновалець, Я. Стецько, Т. Строкач, О. Сабуров, О. Федоров, М. Наумов, С. Ковпаков.

План уроку

1. Причини виникнення руху опору та його течії (національна, радянська, польська)
2. Діяльність ОУН і УПА
3. Радянський партизанський рух

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
2 хв	I. Організаційний етап	• Привітання з учнями, перевірка присутніх. • Емоційне налаштування, бажаю всім гарного настрою, легкого засвоєння теми.		
3 хв	II. Перевірка домашнього завдання		Письмова робота 1. Охарактеризуйте політику німецьких окупантів в Україні. (на основі опрацьованого матеріалу з підручника § 63-64) <i>(Кишук, Копчук, Гук)</i> Усна відповідь 1. Що таке план «Ост»? <i>(Кость)</i> 2. Як ви розумієте термін «новий порядок»? <i>(Яковенко)</i> 3. Які українські території увійшли до Генерального губернаторства? <i>(Петрик)</i> 4. Назвіть назви адміністративних одиниць, які створили німці на території України? <i>(Іванюк)</i>	<i>логічна, аксіологічна</i> <i>логічна</i> <i>логічна</i> <i>просторова</i> <i>логічна</i> <i>просторова</i> <i>аксіологічна</i> <i>логічна</i>

			5. Охарактеризуйте діяльність Е. Коха. (Дяк) 6. Що таке «військова зона»? (Смаль) 7. Цивільне управління – це (Масна) 8. Чому Бабин Яр вважають символом голокосту в Україні? (Василик) 9. Хто такі праведники світу? (Резуш) Робота з картою Позмагайтеся в парах у вмінні отримувати вичерпну картографічну інформацію про окупаційний режим і розгортання руху Опору в Україні (с. 267).	логічна аксіологічна логічна просторова соціальна
	III. Мотиваційний етап	1. Вправа «Відгадайте особу» «Мене знають як жорстокого собаку. Саме тому мене призначено рейхскомісаром України. Наше завдання полягає у висмоктуванні з України усіх товарів, які лише можна захопити, без огляду на почуття і власність українців. Панове, я чекаю від вас найсуворішого ставлення до місцевого населення» 2. Розв'яжи ребус rebus1.com/ua 	Е. Кох. Рух Опору.	логічна інформаційна логічна
	IV. Актуалізаційний етап		1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи? (війна, вбивства, злочини, націоналізм, геноцид)	хронологічна логічна
	V. Вивчення нового матеріалу	1. Рух Опору — це боротьба поневолених народів проти окупантів. - Рух Опору в Україні набув національної забарвленості. Окрім партизанської боротьби та діяльності комуністичного підпілля в Україні відбувалась збройна боротьба ОУН та УПА.		

		- Причини розгортання руху опору в Україні: 1. Окупація України німецькими та іншими загарбниками. 2. Жорстокість окупаційного режиму 3. Організаційна діяльність радянського керівництва, ОУН. Польського національного руху Форми опору: Активний • Підпілля • Збройний опір • Рейкова війна Пасивний • Саботаж • Псування майна • Відмова працювати Течії руху Опору на території України Національна • Українська держава, звільнення від загарбників • похідні групи, Поліська Січ, ОУН-УПА, • Волинь, Галичина, Полісся • Т.Бульба-Боровець, С. Бандера, А. Мельник, К.Савур, Т. Шухевич Радянська • Відновлення радянської влади, звільнення від загарбників • партизанські загони, УШПР, рейкова війна • Полісся, Чернігівщина, Сумщина • С.Ковпак, О.Сабуров, Т.Строкач Польська • Польська держава, звільнення від загарбників, західноукраїнські землі • Армія Крайова, Армія Людова • Галичина, Волинь, Полісся • М. Жимерський, В.Сікорський	- Чи мав український Рух Опору якісь особливості, котрі відрізняли його від Руху Опору в інших державах Робота з документами 1 та 2 Порівняйте 2 документи: 28 жовтня 1941 р. Т. Оберлендер дав правильний прогноз подальшого розвитку подій в Україні: <i>"Якщо ми не будемо поводитися з населенням як з партнером, з яким ми виконуємо спільно велике завдання, а будемо розглядати його як об'єкт експлуатації... то по мірі розширення окупованої території і при наявних труднощах з комунікаціями, велику небезпеку для нас буде являти відчайдушний активний і пасивний опір..."</i> Витяг із розпорядження штадткомісара Дніпропетровська Клостермана від 14 вересня 1943 р.: <i>"Оскільки погрози тюремного ув'язнення досить сильно не вплинули, то я дав розпорядження, щоб в усіх сім'ях, члени яких будуть ухилятися від другого транспортування, конфіскувати весь рухомий і нерухомий інвентар, доки зобов'язані не підкоряться закону трудової повинності".</i> - Складіть діаграму Вена	<i>логічна аксіологічна</i> <i>логічна інформаційна</i> <i>логічна інформаційна</i>
--	--	--	---	--

		2. - ОУН, яка була створена 1929 р. активно діяла в 1930 рр. активізувалася після початку Другої світової війни. Особливо це було відчутним на території Галичини, зокрема на Прикарпатті. - До кінця літа 1939 року ОУН на цій території вже мала значну та добре організовану структуру. Організація була розподілена на кілька округів: 1. Коломийський, 2. Станіславський, 3. Стрийський, 4. Дрогобицький, 5. Самбірський, 6. Перемиський, 7. Львівський - Для захисту від польських військових підрозділів (включаючи дезертирів), поліції та агресивно налаштованої польської молоді, активісти ОУН після 10 вересня здійснювали операції з роззброєння військових і поліції, що дозволило не тільки захистити українське населення від погромів, але й здобути зброю - У 1940 р. С. Бандера разом з соратниками вирішив значно зміцнити мережу ОУН в Україні, надавши їй нові кадри. Для цього було сформовано	 Чому ОУН почала напади на поляків після початку Другої світової війни? Для чого Бандера сформував пробоеві групи?	логічна Інформаційна аксіологічна логічна аксіологічна логічна
--	--	---	---	---

ударні («пробоеві») групи - організовані групи активістів ОУН, що діяли у 1940-1941 рр. з метою створення підконтрольних націоналістам органів влади. Це були групи з найкращих військово підготовлених та навчених до нелегальної роботи осіб. Кожна з таких груп складалася з 5 до 20 осіб і мала на меті очолити підпілля, а також створити повстанські та диверсійні загони

- У 1940 році ОУН поділилася на 2 течії: ОУН(м) і ОУН(б)

- 30 червня 1941 р. — прийняття у Львові «Акту проголошення відновлення Української держави» та формування уряду на чолі з Я. Стецьком (Гітлер виступив проти самостійної Української держави; новостворений уряд був розігнаний, С. Бандера та Я. Стецько заарештовані).

Робота в парі.

Заповніть табличку з однокласником, один заповнює ОУН(м), інший ОУН(б).

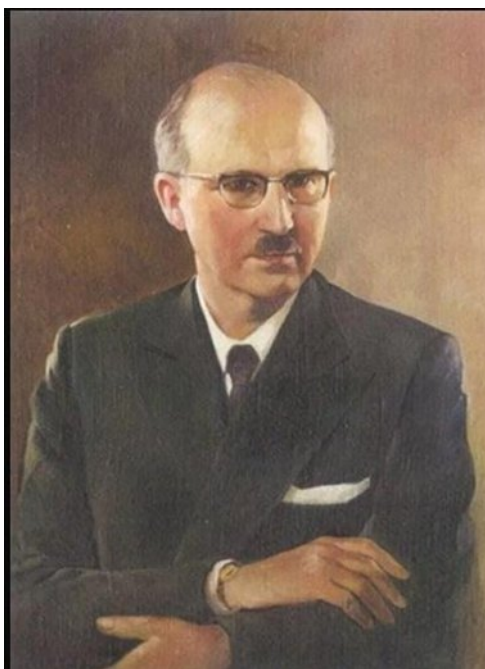
Розкол ОУН у 1940 р.	
ОУН-М (мельниківці)	ОУН-Б (бандерівці)
Керівник Андрій Мельник	Керівник Степан Бандера
Вважали, що незалежність України буде поступово здобута за допомогою Німеччини. Воювали проти радянської армії.	Робили ставку на власні сили й активні методи боротьби. Воювали як проти німців, так і проти радянської армії

Робота з документом 3:

Волею українського народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України. Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-

логічна
соціальна

логічна
інформаційна

Ярослав Стецько

- Бандерівці у згоді з німецьким командування створили батальйони «Роланд» (на чолі з Є. Побігушим) та «Нахтігаль» (на чолі з Р. Шухевичем).

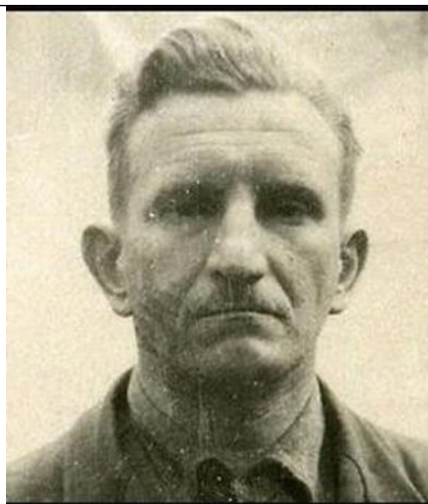
більшевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває весь український нарід не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава. Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад та порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння всіх його потреб.

Чому не вдалося створити Українську Державу після проголошення акту?

- Яка причина їх створення?

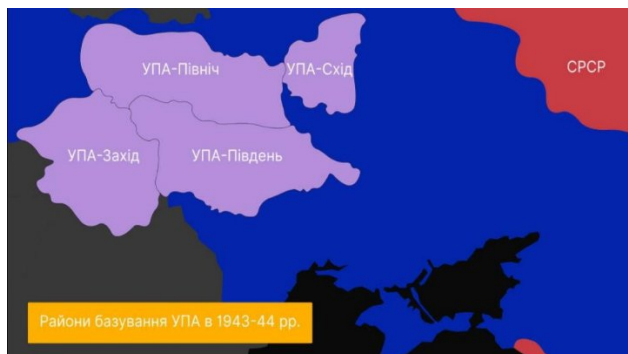
*аксіологічна
логічна*

*аксіологічна
інформаційна*

Роман Шухевич

14 жовтня 1942 р. було утворено УПА

Командири – Д. Клячківський (Клим Савур), з 1943 р. – Роман Шухевич (псевдонім Тарас Чупринка).

Форми боротьби:

Порівняйте діяльність ОУН і батальйонів «Роланд» та «Нахтігаль».

ОУН	«Роланд» та «Нахтігаль».

логічна
інформаційна

- створення органів місцевого самоврядування;
- участь у створенні й діяльності української преси, культурно-освітніх закладів, через які поширювалися самостійницькі настрої;
- створення підпільних, партизанських і регулярних військових структур.

3.

- **1942 р.** — створено Український штаб партизанського руху. Його очолив Тимофій Строкач.
В Україні діяли партизанські загони на чолі з О. Сабуровим, О. Федоровим, М. Наумовим, С. Ковпаком та ін..

Як ви думаєте, чому УПА було створено саме під час німецької окупації?

Перегляд відео:

<https://www.youtube.com/watch?v=wC6xTRJeQdI#action=share>

- Чому саме такі методи боротьби вибрала УПА?

*аксіологічна
логічна*

інформаційна

*аксіологічна
логічна*

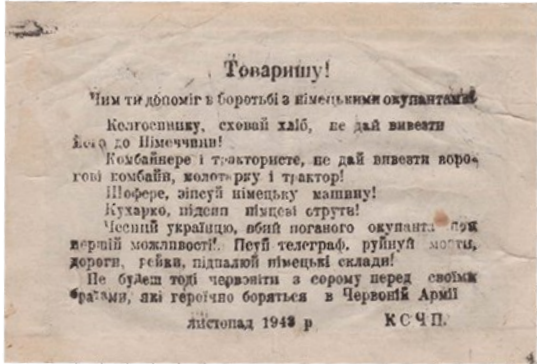
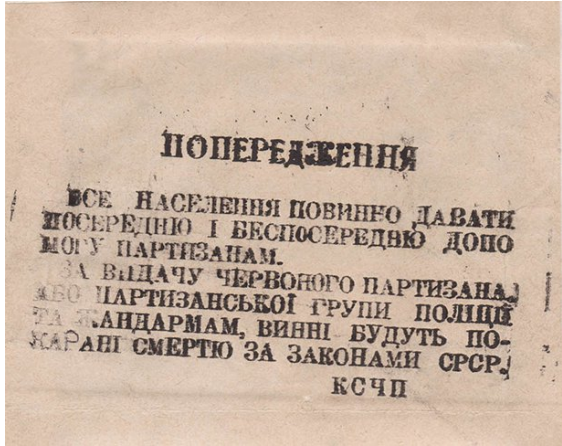
Форми боротьби партизанів:

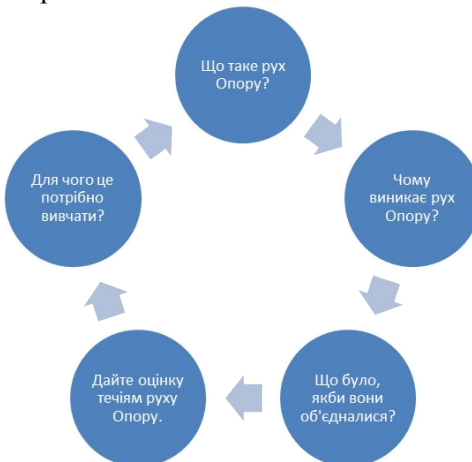
- розгром ворожих штабів, гарнізонів, комендатур тощо;
 - диверсії на комунікаціях ворога, знищення ліній зв'язку, доріг, мостів;
 - збір розвідувальних даних;
 - розповсюдження листівок, газет із закликами до боротьби проти окупантів;
 - визволення військовополонених та порятунк людей від вивезення на каторжні роботи до Німеччини;
 - рейди в тил ворога (найдовший – Карпатський рейд С. Ковпака);
 - «рейкова війна» (липень-серпень 1943 року) – операція, спрямована на знищення німецьких ешелонів (поїздів, які постачали німецькій армії зброю, військову техніку тощо.); руйнування залізниць.
- Територія поширення партизанського руху -

- Чому саме на цій території поширився партизанський рух?

Проаналізуйте документи 4 та 5

*аксіологічна
просторова*

		Сумщина, Чернігівщина, Полісся. У результаті партизанський та підпільний рухи перетворилися на важливий чинник перемоги над ворогом.	 	Інформаційна логічна
VI. Систематизація знань			Вправа «Незакінчені речення»: - У роки війни в Україні існували три течії Руху опору:... - Акт проголошення української держави оприлюднено ... - УПА було створено ...	логічна логічна хронологічна

			- «Нахтіляль» очолив ... - Найвідоміший командир радянських з'єднань ... - ОУН перед радянсько-німецькою війною розколовся на дві фракції: ... - «Поліську Січ» очолив ... - Які є форми опору: ... - На які округи було поділено ОУН на Прикарпатті: ... 	<i>інформаційна</i> <i>логічна</i> <i>логічна</i> <i>логічна</i> <i>логічна</i> <i>логічна</i> <i>просторова</i> <i>логічна</i>
	VII. Висновки	- Р у х О п о р у — це боротьба поневолених народів проти окупантів. - В Україні складався з 3 течій: національної, радянської та польської - Причини розгортання руху опору в Україні: 1. Окупація України німецькими та іншими загарбниками. 2. Жорстокість окупаційного режиму 3. Організаційна діяльність радянського керівництва, ОУН. Польського національного руху - Український національний рух складався з членів ОУН і УПА, яка активно діяла на заході		

		України. - До кінця літа 1939 року ОУН на території Прикарпаття вже мала значну та добре організовану структуру. - Для захисту від польських військових підрозділів (включаючи дезертирів), поліції та агресивно налаштованої польської молоді, активісти ОУН після 10 вересня здійснювали операції з роззброєння військових і поліції, що дозволило не тільки захистити українське населення від погромів, але й здобути зброю - Ударні («пробоеві») групи - організовані групи активістів ОУН, що діяли у 1940-1941 рр. з метою створення підконтрольних націоналістам органів влади. - 1940 рік поділ ОУН - 1941 р. утворення УПА - Форми боротьби радянських партизанів: • розгром ворожих штабів, гарнізонів, комендатур тощо; • диверсії на комунікаціях ворога, знищення ліній зв'язку, доріг, мостів; • збір розвідувальних даних;		
	VIII. Домашнє завдання		Обов'язкове завдання: Опрацювати § 65 підручника Скласти таблицю <i>«Методи боротьби рухів Опору на території України»</i> Створити проєкт на тему «Картка героя»	<i>інформаційна</i> <i>логічна</i> <i>інформаційна</i>

[illegible]